

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

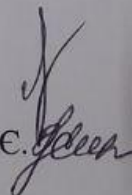
Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня «магістр»
спеціальності: 012 Дошкільна освіта
освітньої програми: Дошкільна освіта.

Альтернативна дошкільна освіта

Дінчевої Христини Іванівни


Керівник : к.п.н., доц. Іванова Д.Г.

Рецензент к.п.н., доц. Сироткіна Ж.Є.



Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
протокол № 7 від «10» січня 2024 р.

Завідувач кафедри

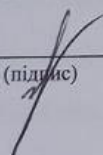

к.пед.н., доц. Іванова Д.Г.

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК

«23» січня 2024 р.

Оцінка 98 б. відмінно
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

 (підпис)
Іванова Д.Г.
(прізвище, ініціали)

Анотація

Дінчевої Х.І. «Формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності», 2024.

Пізнання дитиною навколишнього світу починається зі сприйняття предметів і явищ. Запам'ятовування, мислення, уява – всі інші форми пізнання – розвиваються на базі образів сприйняття, будучи, таким чином, результатом їх переробки. Можливість повноцінного розумового розвитку дитини визначається рівнем розвитку сприйняття, тобто її сенсорним розвитком. Дитина дізнається про навколишні предмети та явища за допомогою зору, дотику, слуху.

Актуальність формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності обумовлена тим, що сенсорний розвиток визначають як один з основних компонентів дошкільного виховання, відповідно, проблематиці формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку присвячено чимало наукових праць вітчизняних й зарубіжних дослідників (О. Богдан, М. Васькевич, Л. Венгер, В. Войтко, В. Гербова, Т. Галанова, Є. Зворигіна, Є. Смирнова; Джанет Гринд, Жан П'єр Гюйар, Джанет Ловетт та ін.), але й досі ці питання розкрито недостатньо, що й зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні, методичні засади та особливості практичної реалізації процесу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності, апробувати відповідну систему дослідно-експериментальної роботи.

Об'єктом дослідження є процес формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Під час виконання завдань кваліфікаційної роботи використано такі *методи дослідження*: загальнонаукові (теоретико-методологічний аналіз

наукової літератури та програмних документів, порівняння, класифікація, систематизація та синтез наукових джерел, узагальнення результатів дослідження); емпіричні методи (педагогічне спостереження, бесіда, аналіз творчих робіт вихованців, педагогічний експеримент), статистичні (кількісний і якісний аналіз отриманої інформації).

У роботі визначено зміст сенсорного виховання на підставі аналізу результатів психолого-педагогічних досліджень; виділено особливості пізнавального розвитку дітей дошкільного віку; конкретизовано шляхи та засоби реалізації освітнього напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компоненту дошкільної освіти; проаналізовано зміст і структуру сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку; обґрунтовано методи та підходи, етапи розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку; розкрито особливості організації музичної діяльності в сучасному закладі дошкільної освіти та методика її застосування як засобу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини; апробовано систему експериментальної роботи з визначення та формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Базою дослідження став Старотроянівський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) «ПРОЛІСОК» Суворовської селищної ради Ізмаїльського району Одеської області, адреса: Україна, 68310, Одеська область, Кілійський район, село Старі Трояни, вулиця Шкільна, будинок 78, 80. У дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку у складі 20 осіб.

Ключові слова: сенсорне виховання, пізнавальний розвиток, сенсорно-пізнавальна компетентність, музична діяльність, музично-ритмічна творчість, музично-дидактичні ігри.

Annotation

Dincheva H. I. « Formation of Sensory and Cognitive Competence of a Preschool Child by Means of Musical Activity», 2024.

A child's knowledge of the surrounding world begins with the perception of objects and phenomena. Remembering, thinking, imagination - all other forms of cognition - develop on the basis of images of perception, being, thus, the result of their processing. The possibility of full-fledged mental development of a child is determined by the level of development of perception, that is, its sensory development. The child learns about the surrounding objects and phenomena with the help of sight, touch, and hearing.

The relevance of the formation of the sensory-cognitive competence of preschool children through musical activities is determined by the fact that sensory development is defined as one of the main components of preschool education, accordingly, many scientific works of domestic and foreign researchers are devoted to the problem of the formation of sensory-cognitive competence of preschool children (O. Bohdan , M. Vaskevich, L. Wenger, V. Voitko, V. Gerbova, T. Galanova, E. Zvorygina, E. Smirnova; Janet Grind, Jean Pierre Guyard, Janet Lovett, etc.), but still these questions not disclosed enough, which led to the choice of the subject of the qualification work.

The purpose of the research is to substantiate the theoretical, methodological foundations and features of the practical implementation of the process of forming the sensory and cognitive competence of a preschool age child by means of musical activities, to test the appropriate system of research and experimental work.

The object of the study is the process of forming sensory and cognitive competence of a preschool child.

The subject of the study is the formation of the sensory and cognitive competence of a preschool child by means of musical activities.

The following research methods were used during the performance of the tasks of the qualification work: general scientific (theoretical and methodological

analysis of scientific literature and program documents, comparison, classification, systematization and synthesis of scientific sources, generalization of research results); empirical methods (pedagogical observation, conversation, analysis of students' creative works, pedagogical experiment), statistical (quantitative and qualitative analysis of the received information).

The work defines the content of sensory education based on the analysis of the results of psychological and pedagogical research; features of cognitive development of preschool children are highlighted; the ways and means of implementation of the educational direction "Child in sensory-cognitive space" of the Basic component of preschool education are specified; the content and structure of sensory-cognitive competence of a preschool child are analyzed; methods and approaches, stages of development of sensory and cognitive competence of preschool children are substantiated; the peculiarities of the organization of musical activities in a modern preschool education institution and the method of its application as a means of forming a child's sensory and cognitive competence are disclosed; the system of experimental work on the determination and formation of sensory-cognitive competence of a preschool-aged child by means of musical activities was tested.

The basis of the study was the Starotroyaniv preschool education institution (nursery-kindergarten) "PROLISOK" of the Suvorov settlement council of the Izmail district of the Odesa region, address: Ukraine, 68310, Odesa region, Kiliyskyi district, Stari Troyany village, Shkilna street, building 78, 80. The study took 20 children of older preschool age participated.

Key words: sensory education, cognitive development, sensory-cognitive competence, musical activity, musical-rhythmic creativity, musical-didactic games.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ I. НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ СЕНСОРНОГО ТА ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	13
1.1. Сенсорне виховання в психолого-педагогічних дослідженнях.....	13
1.2. Особливості пізнавального розвитку дітей дошкільного віку.....	18
1.3. Нові вектори освітнього напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компонента дошкільної освіти.....	23
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО- ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	26
2.1. Зміст і структура сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку.....	26
2.2. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку: характеристика, методи та підходи, етапи реалізації.....	36
2.3. Музична діяльність в сучасному ЗДО та методика її застосування як засобу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини.....	51
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	57
3.1. Визначення стану сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку.....	57
3.2. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку у процесі музично-ритмічної творчості.....	67
3.3. Формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор.....	71
3.4. Порівняльна ефективність дослідно-експериментальної роботи з формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини засобами музичної діяльності.....	74

Висновки до розділу 3.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Пізнання дитиною навколишнього світу починається зі сприйняття предметів і явищ. Запам'ятовування, мислення, уява – всі ці форми пізнання розвиваються на базі образів сприйняття та є результатом їх переробки. Можливість повноцінного розумового розвитку дитини визначається рівнем розвитку сприйняття, тобто її сенсорним розвитком. Успішність морального, естетичного виховання також в значній мірі залежить від рівня сенсорного розвитку дітей, від того, наскільки абсолютно дитина чує, бачить, відчуває навколишній світ.

Характер уявлень дитини про світ, їх виразність, точність, повнота залежать від ступеня сформованості сенсорних процесів, що забезпечують відображення дійсності. Сенсорний розвиток – складний процес, який включає такі основні моменти, як засвоєння дітьми сенсорних еталонів, вироблених суспільством, оволодіння способами обстеження предметів.

Проблемі формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку присвячено чимало наукових праць вітчизняних й зарубіжних дослідників. В історії педагогічної думки (М. Васькевич, Л. Венгер, В. Войтко, В. Гербова, Т. Галанова, Є. Зворигіна, Є. Смирнова та ін.), з певною періодичністю постають питання, щодо визначення сенсорного розвитку дітей дошкільного віку, посилення їхньої зацікавленості, активізації у процесі поступового розвитку суспільства.

Сенсорний розвиток дослідники визначають як один з основних компонентів дошкільного виховання. З-поміж українських науковців, які досліджували сенсорний розвиток дітей дошкільного віку, можна зазначити Ольгу Богдан. Зарубіжні науковці, такі як Джанет Гринд, Жан П'єр Гюйар та Джанет Ловетт, також внесли значний внесок у цю галузь досліджень.

Крім вищенаведених науковців, дослідженням цієї теми займалися такі зарубіжні автори: М. Монтесорі та Ж. П. Жаке, Е. Еріксон, Ж. Піаже та ін.

У роботі необхідне відзначення важливості сенсорного виховання, яка вбачається в тому, що пізнання навколишньої дійсності базується на відчутті та сприйманні. Дитина дізнається про навколишні предмети та явища за допомогою зору, дотику, слуху. На основі цього, у подальшому, виникають більш самостійні процеси, такі як пам'ять, уява, мислення.

Незважаючи на велику зацікавленість даною проблематикою, на практиці виявляється недостатній рівень сформованості сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку, що зумовлено, на нашу думку, обмеженістю методичного забезпечення даного процесу у вітчизняній практиці організації музичної діяльності в закладах дошкільної освіти.

Отже, актуальність обраної теми та недостатня розробленість її методичного забезпечення зумовили вибір теми нашого дослідження: **«Формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності».**

Об'єкт дослідження: процес формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Мета дослідження: обґрунтувати теоретичні, методичні засади та особливості практичної реалізації процесу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності, апробувати відповідну систему дослідно-експериментальної роботи.

Завдання дослідження:

1. Конкретизувати поняття «сенсорне виховання», «пізнавальний розвиток», «сенсорно-пізнавальна компетентність» в психолого-педагогічних дослідженнях та Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція).

2. Окреслити роль музичної діяльності як засобу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини в сучасному закладі дошкільної освіти.

3. Розробити методичну систему формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

4. Експериментально перевірити запропоновану методичну систему.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**: загальнонаукові (теоретико-методологічний аналіз наукової літератури та програмних документів, порівняння, класифікація, систематизація та синтез наукових джерел, узагальнення результатів дослідження); емпіричні методи (педагогічне спостереження, бесіда, аналіз творчих робіт вихованців, педагогічний експеримент), статистичні (кількісний і якісний аналіз отриманої інформації).

Базою дослідження став Старотроянівський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) «ПРОЛІСОК» Суворовської селищної ради Ізмаїльського району Одеської області, адреса: Україна, 68310, Одеська область, Кілійський район, село Старі Трояни, вулиця Шкільна, будинок 78, 80. У дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку у складі 20 осіб.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що конкретизовано науково-педагогічні засади формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності, визначено особливості пізнавального розвитку дітей дошкільного віку засобами музичної діяльності у контексті Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція 2021 року).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що уточнено зміст понять «сенсорне виховання», «пізнавальний розвиток», «сенсорно-пізнавальна компетентність»; розроблено дослідно-експериментальну методичну систему формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні дослідно-експериментальної методичної системи формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності на базі Старотроянівського ЗДО «Пролісок».

Публікації. Результати проведеного дослідження висвітлено в наступних наукових публікаціях:

1. Дінчева Х. Теоретичні основи проблеми формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності. *Матеріали III Міжвузівської науково-практичної конференції «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від культурних традицій до педагогічних інновацій» (15 березня 2023 р.)*. Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2023. 102 с. С. 36-39.

2. Дінчева Х. Практична робота вихователя з розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку у процесі музично-ритмічної творчості. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента»*. Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2023. 364 с. С. 49-51.

3. Дінчева Х. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку: характеристика, методи та підходи, етапи реалізації. *International Science Conference «Current Methods of Improving Outdated Technologies and Methods»*. Spain. 2023. 473 с. С. 301-311.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (51 найменування). Текст роботи містить ілюстративний матеріал: 3 таблиці, 8 малюнків. Основний зміст роботи розміщено на 89 сторінках, загальний обсяг магістерської роботи становить 91 сторінок.

РОЗДІЛ І. НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ СЕНСОРНОГО ТА ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сенсорне виховання в психолого-педагогічних дослідженнях

Одне з основних завдань сучасної дошкільної освіти – створення умов для своєчасного повноцінного фізичного, психічного та духовного розвитку кожної дитини, формування її життєвих компетентностей. Саме зараз педагогам необхідно докласти максимум зусиль, щоб створити умови для цілісного самостійного розвитку, прояву сутнісних сил дитини.

У Базовому компоненті дошкільної України (2012 р.) вперше виділено окрему освітню лінію «Сенсорно-пізнавальний розвиток дитини дошкільного віку». Наказом МОН України від 20.04.2015 № 446 «Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності» встановлено кількість занять із сенсорного розвитку з дітьми 3-го року життя — двічі на тиждень. Поглиблення змісту зазначеного освітнього напрямку в оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) свідчить про необхідність подальшого вдосконалення роботи щодо сенсорного розвитку дітей раннього і дошкільного віку на новому, більш якісному рівні [1].

Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення сприйняття. Авторитетні вчені (Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтесорі) наголошують, що сенсорне виховання є одним із головних завдань дошкільного виховання, напрямом, який впливає на успішність подальшої соціалізації й навчання дитини [20, с. 31]. Доведено, що сенсорне виховання виступає обов'язковим складником розвитку дитини, яка потребує усвідомлених дій з боку вихователів, що підтверджується наявністю значної кількості методичного та

практичного матеріалу (Л. Артемова, А. Бондаренко, Н. Венгер, Т. Доронова, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, З. Максимова, Л. Олійник).

Зміст сенсорного виховання – коло властивостей і якостей предметів і явищ, які повинна засвоїти дитина; він визначається різноманіттям як особливостей навколишнього світу, так і видів діяльності. Метою сенсорного виховання є формування сенсорних здібностей у дітей на основі накопичення уявлень про колір, форму, величину предметів. Сенсорне виховання сприяє формуванню в дитини узагальнених знань, умінь, що забезпечать їй вільне орієнтування у світі, який вона пізнає [24, с. 25]. Зауважимо, що поняття «сенсорна культура» ввійшло в дошкільну педагогіку завдяки роботам італійської дослідниці, лікаря за фахом М. Монтесорі. Один із провідних принципів її наукового методу - «допоможи мені це зробити самому», - став основою системи сучасного сенсорного розвитку [20, с. 35]. До прикладу, в програмі розвитку, навчання та виховання дітей «Дитина в дошкільні роки» під редакцією К. Крутій питанню сенсорного розвитку приділено значну увагу: напрям «Сенсорний розвиток. Формування чуттєвого досвіду» виокремлено в кожній віковій групі [24, с. 8].

Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (автори О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін.) містить напрям «Сенсорний розвиток дітей раннього віку» у блоці 9 роботи з дітьми раннього віку в розділі «Пізнавальний розвиток». Тут визначено вікові особливості сенсорного розвитку дітей відповідного віку, основні завдання [25, с. 8]. Поповнення методичної бази впровадження сенсорного розвитку дитини дошкільного віку продовжується, оновлюється та потребує творчого підходу від педагогів і батьків.

Сенсорне виховання, яке спрямоване на формування повноцінного сприйняття навколишнього світу, виступає основою пізнання світу, першою сходинкою якого є чуттєвий досвід. Успішність розумового, фізичного, естетичного сприйняття значною мірою залежить від рівня сенсорного розвитку дітей, тобто від того, наскільки досконало дитина чує, бачить, осягає

довколишнє. Із опануванням сенсорної культури в дитини розширюються можливості сприйняття естетичних цінностей природи й суспільства, а зі сприйняття предметів і явищ навколишнього світу починається пізнання. Ось чому сенсорні здібності є фундаментом розумового розвитку. Важливо, що органічною передумовою сенсорного розвитку є дозрівання аналізаторів. Однак лише їхньої фізіологічної готовності недостатньо, потрібен і сенсорний досвід: без нього неможливий розвиток орієнтування у властивостях і відношеннях предметів дійсності [25, с. 9]. Розвиток відчуттів і сприймання взаємопов'язаний із загальним рівнем розумового розвитку дитини, опануванням мовлення. Особливе значення в розвитку сенсорики має засвоєння дитиною суспільного сенсорного досвіду, опанування дій сприймання, їх удосконалення.

Значення сенсорного виховання можна окреслити в кількох основних напрямках:

1. Для загального розвитку:

- розвиває фізичні можливості дитини;
- спонукає до освоєння нових видів пізнавальної діяльності;
- основа оволодіння іншими видами діяльності;
- основа для математичного розвитку;
- основа для естетичного розвитку;
- забезпечує засвоєння сенсорних еталонів;
- стимулює формування творчої особистості;
- основа для поповнення словникового запасу.

2. Для психічного розвитку:

- основа для гармонійно розвинутої особистості;
- адаптація та соціалізація дитини;
- розвиває увагу, спостережливість;
- основа для розвитку пізнавальних процесів;
- розвиває мислення дитини;
- забезпечує засвоєння сенсорних еталонів;

- основа для розвитку уяви;
- впливає на розвиток усіх видів пам'яті.

3. Для фізіологічного розвитку:

- розвиток усіх аналізаторів;
- стимулювання ЦНС дитини;
- розвиток дрібної та загальної моторики;
- розвиток координації рухів [25, с. 10].

Досі не втрачають актуальності методичні розробки М. Монтесорі в галузі сенсорного розвитку дітей. Вона вперше ввела поняття «сенсорна культура», вважаючи, що формування такої культури можливо при систематичному вправленні органів чуття дітей в кольорах, формах, величинах предметів [16, с. 19]. М. Монтесорі в своїх дослідженнях особливу увагу приділяла «гігієні мислення». Характерною рисою мислення є вміння розрізняти, групувати за конкретними властивостями об'єкти: вага, колір, форма та тощо. Уміння правильно розрізняти об'єкти формується за допомогою сенсорної гімнастики (гімнастика з розвитку органів чуття). Наприклад, для розвитку тактильного відчуття необхідно взяти дві дерев'яні дощечки однакового розміру, але з різними поверхнями (одна гладка, інша шорстка), запропонувати дітям відчутти різницю (розвиток дотику). Талановита вихователька М. Монтесорі розробила вправи з розпізнавання кольору, звуку [16, с. 19]. Відзначимо, що дошкільник стикається в житті з різноманітним форм, фарб, кольорів, іграшок, сприймаючи предмети, що його оточують, безсистемно. Безумовно, керівництво розвитком необхідно, інакше розвиток буде неповноцінний, хаотичний. Адже сенсорний розвиток передбачає цілеспрямований педагогічний вплив, який забезпечує формування чуттєвого досвіду, вдосконалення сприйняття і відчуттів.

Педагогічний термінологічний словник розкриває поняття «сенсорне виховання» як розвиток, орієнтований на вдосконалення сенсорних процесів, що є першою сходинкою пізнання, яка забезпечує перехід від чуттєвого до

раціонального пізнання, від сприйняття до мислення, а потім до інтелектуальної діяльності.

Сенсорні процеси, як відомо інтенсивно розвиваються в дошкільному дитинстві. Успішність розумового, естетичного, фізичного виховання залежить від сенсорного розвитку дітей [24, с. 32]. Отже, сенсорне виховання і сенсорний розвиток – різні поняття. Виховання – це цілеспрямоване освоєння досвіду поколінь, а розвиток – процес зміни (становлення) особистості. Сенсорне виховання – це передусім формування органів чуття дітей.

Сенсорний розвиток – це вдосконалення наявних, фізіологічно закладених природою задатків. Сенсорне виховання і розвиток взаємопов'язані, тому що будь-який розвиток здійснюється під впливом компонентів виховання, проте відзначимо, що виховання залежить від можливостей особистості. Основою сенсорного виховання є знання явищ, предметів (включаючи їх розміри) щодо зовнішніх властивостей. Саме сенсорне виховання дозволяє дітям співвідносити розміри, форми, величини (обсяги), кольори, температуру з дійсністю, забезпечує адекватність сприйняття навколишнього світу [24, с. 33].

Н.Г. Грама у своїх працях підкреслює, що ранній дитячий вік є «золотою порою» сенсорного виховання [13, с. 32]. У ранньому віці зі сприйняттям явищ навколишнього світу формується пізнання. Мислення, запам'ятовування, уява шикуються за допомогою образів сприйняття, а ці образи – результат обробки інформації пізнання навколишнього світу. Отже, розумовий розвиток дитини безпосередньо пов'язаний з розвитком сприйняття. Іншими словами, розвиток сприйняття, засвоєння дитиною уявлень про властивості предметів залежить від організації сенсорного розвитку як складової всебічного розвитку дитячої особистості.

Відомий психолог Л. Венгер зазначав, що для повноцінного сенсорного розвитку необхідно виключити знайомство дітей раннього віку з трьома кольорами і формами (заважає для подальшого вивчення їх різновидів), і

вимагати запам'ятовування їх правильної вимови, вживання (що сприяє успішному аналізу властивостей предметів під час роботи з ними) [13, с. 40].

Отже, сучасні підходи до здійснення сенсорного розвитку дітей засновані на двох напрямках: засвоєння сенсорних еталонів, формування способів обстеження предметів. Таким чином, сенсорний розвиток передбачає розвиток сприйняття, уявлень про об'єкти, явища і предмети навколишнього світу і поступове засвоєння дитиною сенсорної культури, створеної людством протягом століть. Сенсорне виховання та розвиток лежать в основі розумового, фізичного, естетичного розвитку дитини. Мета їх полягає у формуванні сенсорних еталонів і здібностей, що дозволяють маленькій людині адекватно сприймати навколишній світ. Основним завданням сенсорного розвитку є створення умов для формування сприйняття як початкового ступеня пізнання навколишньої дійсності.

1.2. Особливості пізнавального розвитку дітей дошкільного віку

Однією з пріоритетних завдань, яку сучасне суспільство ставить перед закладами освіти, є пізнавальний розвиток підростаючого покоління. Вирішити цю задачу можна лише приділивши особливу увагу розвитку пізнавального процесу і прагненню до самореалізації.

Пізнання – це суспільно-історичний процес людської діяльності, який спрямований на відображення об'єктивної дійсності у свідомості людини, «вічне, нескінченне наближення мислення до об'єкта. Діяльність – це специфічний вид активної людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, включаючи себе і умови свого існування». [3, с. 4].

Дослідження С. Рубінштейна, показали, що в діяльності розвиваються психічні процеси, формуються розумові, вольові та емоційні якості, удосконалюються здібності і характер особистості. Пізнавальний розвиток – це сукупність кількісних і якісних змін, які відбуваються в пізнавальних

психічних процесах, у зв'язку з віком, під впливом середовища і власного досвіду дитини. Ядром пізнавального розвитку є розвиток розумових здібностей [46, с. 12]. А. Литвак, А. Лурія та інші розглядають пізнавальну діяльність, як природне прагнення дошкільнят до пізнання, вважаючи, що людині властиво прагнення до пізнання і це прагнення проявляється в дитині з перших днів її життя [46, с. 13]. Пізнавальний розвиток характеризується пізнавальною активністю дитини, її здатністю до активної перетворюючої позиції як суб'єкта цієї діяльності, що полягає у здатності бачити і самостійно ставити пізнавальні завдання; намічати план дій; відбирати способи вирішення поставленого завдання; домагатися результату й аналізувати його.

На думку Т. Шамової, «пізнавальний розвиток не зводиться до простої напруги інтелектуальних і фізичних сил дошкільника. Він розглядається, як якість діяльності особистості, яка проявляється у ставленні дитини до змісту і процесу діяльності, в прагненні її до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності за оптимальний час, в мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення навчально-пізнавальних цілей» [29, с. 69]. Зокрема, пізнавальний розвиток відображає певний інтерес старших дошкільнят до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії до накопичення, розширення знань і світосприймання.

Всесвітньо відомі педагоги-класики Я.-А. Коменський, І. Г. Песталоцці відзначали, що пізнавальний розвиток – це складний процес, що передбачає рух від простого до складного, від недосконалого до досконалого. Він забезпечує людині можливість успішно взаємодіяти з суспільством. Активізація пізнавальної діяльності, на думку В. Оконя, буде успішною, якщо дитину занурювати в проблемні ситуації. При використанні на заняттях пізнавальних ігор можна досягти високого результату [34, с. 23].

Мотив пізнавального розвитку в дошкільному віці обумовлений потребами діяльності, в першу чергу ігрової. У грі найбільш сильно проявляється пізнавальний розвиток у дітей дошкільного віку. Основним

принципом пізнавального розвитку є усвідомленість і активність дитини у процесі набуття знань. Головне завдання пізнавальної діяльності дитини – це правильне формування потреби і здатності активно долати протиріччя, мислити, вирішувати різноманітні завдання.

У дошкільному віці діти володіють значними резервами розвитку, що, на думку Н.Г. Грами, при різнобічному розвитку дитини дасть їй можливість успішно увійти в навчальний процес і взаємодіяти з навколишнім світом. Відбуваються вікові закономірності в процесі розвитку пам'яті і мовлення. До старшого дошкільного віку накопичується великий досвід практичних дій, достатній рівень сприйняття, пам'яті, мислення, підвищується у дитини почуття впевненості в своїх силах. Виражається це в постановці більш складних цілей. Психолог Л. Занков писав: «..розумові процеси безпосередньо спираються на чуттєве пізнання дійсності і являють собою лише початковий аналіз і синтез даних чуттєвого досвіду» [41, с. 49].

У дитини 6-7 років пізнавальний розвиток характеризується складним комплексним феноменом, який включає в себе розвиток всіх пізнавальних процесів (мислення, сприйняття, уяву, пам'ять), які надають можливість орієнтуватися в навколишньому світі, також в собі самому і регулювати свою діяльність. Для дитини важливо, при пізнавальному розвитку мати стимули, які сприяють знайомству дитини з навколишнім світом, розвиваючи інтелект. Завдяки різним видам образотворчої діяльності і конструювання дитина відокремлює властивість предмета від неї самої. Властивості або ознаки предмета стають для дитини об'єктом спеціального розгляду.

Л. Божович, А. Запорожець відзначають, що ставлення дошкільника до пізнавального розвитку характеризується своєрідністю розв'язання інтелектуальної задачі, що відбувається не в контексті особливої пізнавальної діяльності, а стимулюється відповідна діяльність практичними та ігровими мотивами [34, с. 22]. У дитини особливі пізнавальні завдання і завдання батьків і вихователів – дбайливо поставитися до спроб дитини вести пізнавальну діяльність. Одним з основних шляхів пізнавального розвитку

дитини можна вважати розширення і збагачення її досвіду, розвиток інтересів. В цьому плані дуже ефективними є екскурсії, поїздки, різноманітні форми дитячого експериментування. Важливо підтримувати природну цікавість дитини, яка є джерелом появи допитливості. Б. Мухацька визначає допитливість як «...загальну спрямованість, позитивне ставлення до широкого кола явищ». Допитливість характеризується прагненням дитини проникнути за рамки побаченого, безпосередньо сприйманого [34, с. 23]. Л. Кудінова в своїх дослідженнях розглядала питання індивідуального підходу до пізнавального розвитку дошкільнят. Вона зазначає, що індивідуальний підхід тут полягає у визначенні індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності дитини. Вибудовується індивідуальний маршрут її розвитку, створюється прогноз перспектив індивідуального розвитку пізнавальних здібностей, наступності в роботі зі школою [3, с. 4]. Дослідник Н. Подд'яков зазначав, що підхід до пізнавального розвитку дітей дошкільного віку ґрунтується на твердженні, що гра для дітей є провідною діяльністю, в якій розвиваються пізнавальні функції, які складають основу пізнавальних здібностей дитини цього віку. Ігри визнаються як засіб засвоєння дитиною соціальних ролей і розкриття їх внутрішнього світу [3, с. 5].

Дошкільнята активно включаються в діяльність: продуктивну (малювання, ліплення, аплікація, конструювання), ігрову, навчально-пізнавальну. Це одна з умов розвитку пізнавальних здібностей. Інтеграція різних видів діяльності полягає в тому, що вона є певною формою практики, тобто носить практично продуктивний характер. На думку К. Ушинського, батьки «грають в дошкільний період вирішальну роль у вихованні пізнавальних здібностей в цілому і операцій мислення зокрема, активізують допитливість, відповідаючи на численні запитання». У посібнику «Перші уроки логіки» педагог радить дітей привчати відшукувати, викладати і перераховувати по порядку ознаки тих предметів, які розташовані перед очима, потім порівнювати кілька знайомих їм предметів, знаходячи схоже і відмінне [34, с. 22].

Основною умовою, яке забезпечує високий рівень пізнавального розвитку, є наповнене інформацією середовище, включаючи можливість фізичної діяльності в ній. Для пізнавального розвитку, в дошкільному віці характерні: бажання досягати і вирішувати інтелектуальні завдання; установка на вивчення пропонованого способу дії; позитивні емоційні переживання, зацікавленість у своїй діяльності. Дошкільник самостійно орієнтується і веде свою діяльність, спрямовану на пізнання, розвиваючи спеціальні способи орієнтації (експериментування і моделювання). У процесі пізнавального розвитку дитина експериментує, практично перетворюючи предмети і явища, проявляючи творчий характер, виявляє нові властивості, зв'язки і залежності. Дитина набуває вміння покроково діяти в тій чи іншій ситуації, після кожного етапу аналізуючи те, що відбувається і роблячи висновки, необхідні для здійснення наступного кроку [5, с. 60].

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зазначити, що пізнавальний розвиток відображає певний інтерес дошкільнят до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії до накопичення, розширення знань і кругозору. У процесі пізнавального розвитку дитина з ранніх років закладає основу розвитку особистості, яка самостійно мислить, вирішує поставлені перед нею завдання, здатна запропонувати нові ідеї і ефективно впроваджувати їх у життя. Завдяки пізнавальному розвитку дитина набуває знання і вміння, які формуються в процесі гри і знання та вміння, які можуть бути засвоєні в процесі спеціального навчання.

У процесі пізнавального розвитку діти дошкільного віку подумки займають певну позицію в пропонованих обставинах і подумки програють дії і різні варіанти вирішення завдання. Результатом розвитку пізнавальної діяльності в даному віці є підготовка дітей до навчання в школі, сприяння розвитку адекватного ставлення до навчально-пізнавальної діяльності.

1.3. Нові вектори освітнього напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компоненту дошкільної освіти

Сенсорно-пізнавальна компетентність – це актуалізація пізнавальної активності дитини, її спостережливості, винахідливості в умовах довкілля; орієнтування в сенсорних еталонах, їх видах, ознаках, властивостях; оволодіння прийомами аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, порівняння тощо. Формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення відчуттів та сприймань [3, с. 4].

У змісті Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО), що є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні, зведено норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи [1; 2].

Аналіз змісту БКДО свідчить, що формування різних видів компетенцій дитини дошкільного віку відбувається в різних видах діяльності (ігровій; руховій; природничій; предметній; образотворчій, музичній, театральній, літературній; сенсорно-пізнавальній і математичній; мовленнєвій; соціокультурній та інших) і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля, моральних цінностей, уміння доречно застосовувати набуту інформацію [2].

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» включає кілька видів компетентностей дитини дошкільного віку, зокрема:

1) предметно-практичну, технологічну компетентність – здатність дитини дошкільного віку практично реалізувати свої творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів. Результатом сформованої предметно-практичної, технологічної

компетентностей є творче самовираження через сформовані предметно-практичні та технологічні дії в самостійній і спільній з однолітками діяльності.

2) сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку компетентність – здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності [2]. Результатом є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності.

Таким чином, згідно з БКДО (нова редакція) сенсорно-пізнавальна компетенція дітей дошкільного віку характеризується через виявлення їх пізнавальної активності, спостережливості, винахідливості у довкіллі; вирізняється позитивною пізнавальною мотивацією; діти моделюють, експериментують у довкіллі за допомогою вихователя і самостійно, використовуючи умовно-символічні зображення, схеми.

Для цієї компетенції характерно орієнтування дитини в сенсорних еталонах (колір, форма, величина), їх видах, ознаках, властивостях; у часі і просторі; оволодіння прийомами узагальнення, класифікації, порівняння і зіставлення [1].

Як наголошують дослідники О. Камінська та А. Закревська, у формуванні сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку треба звернути увагу на організацію процесу їх сенсорної інтеграції [23, с. 11], оскільки сенсорна інтеграція включає процеси отримання, структурування та використання інформації від органів чуття, що відбуваються на рівні центральної нервової системи.

Процес сенсорної інтеграції у дітей дошкільного віку складається з п'яти взаємопов'язаних етапів: сенсорна реєстрація; сенсорна орієнтація; інтерпретація; вибір відповідної реакції; здійснення реакції у відповідь. Механізм цього процесу докладніше розглянемо у наступному розділі.

Висновки до розділу 1

Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення відчуттів та сприйняття. Сенсорне виховання виступає основою пізнання світу, першою сходинкою якого є чуттєвий досвід. Успішність розумового, фізичного, естетичного сприйняття значною мірою залежить від рівня сенсорного розвитку дітей, тобто від того, наскільки досконало дитина чує, бачить, осягає довколишнє.

Пізнавальний розвиток – це сукупність кількісних і якісних змін, які відбуваються в пізнавальних психічних процесах, у зв'язку з віком, під впливом середовища і власного досвіду дитини. Ядром пізнавального розвитку є розвиток розумових здібностей.

Пізнавальний розвиток відображає певний інтерес дітей до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії до накопичення, розширення знань і кругозору.

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компоненту дошкільної освіти (Нова редакція) включає в себе засвоєння таких видів компетентностей дитини дошкільного віку: предметно-практична, технологічна компетентність – це здатність дитини дошкільного віку практично реалізувати свої творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів тощо; сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність – це здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Зміст і структура сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку

В сучасних закладах дошкільної освіти формування особистості дитини відбувається за різними напрямками роботи, в результаті якої у дитини формуються компетенції. В нашому випадку, сенсорній і пізнавальній сфері розвитку дошкільника відповідає сенсорно-пізнавальна компетенція.

Сенсорно-пізнавальна компетенція дошкільника передбачає *наявність у дошкільника пізнавальної активності та мотивації, спостережливості, винахідливості у докільлі, сформованих сенсорних еталонів (колір, форма, величина), уміння орієнтуватися у часі і просторі; володіння прийомами узагальнення, класифікації, порівняння і зіставлення* [2].

Надамо визначення кожному структурному компоненту сенсорно-пізнавальної компетенції дошкільника нижче.

1. Пізнавальна активність та мотивація.

Одним з важливих аспектів ефективності та продуктивності навчального процесу є пізнавальна активність. Пізнавальна активність пов'язана з духовними потребами дитини і перетворює навчальний матеріал в активну розумову і практичну діяльність.

Формування мотивації на сьогоднішній день є актуальним питанням освітнього процесу, так як зміст навчання постійно оновлюється, збільшується кількість інформації і з'являється запит на вміння самостійно її знаходити і аналізувати.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що немає єдиного підходу до дефініції поняття «пізнавальна активність», що вказує на її багатоаспектність і багатогранність. У загальному випадку, пізнавальна активність – це інтерес до отримання знань, тому пізнавальний інтерес може

бути показником пізнавальної активності дитини. Спроба висловити самостійну думку, підприємливість, способи вирішення проблеми, бажання отримати знання, критичне ставлення до суджень інших, питання дитини до вихователя, прагнення поділитися з оточуючими новою інформацією, що виходить за рамки навчальної програми – все це є пізнавальною активністю [27, с. 3].

Встановлено, що пізнавальна діяльність спонукається мотивацією – сукупністю мотивів різного походження [27, с. 3]. «Мотив – це спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням певних потреб» [27, с. 4].

На думку А. Маркової, «формувати мотивацію, значить ... поставити в такі умови і ситуації розгортання активності, де б бажані мотиви і цілі склалися і розвивалися б з урахуванням і в контексті минулого досвіду, індивідуальності, внутрішніх устремлінь самої дитини».

Мотивація пізнавальної діяльності дитини має різні джерела:

- внутрішні – пізнавальні та соціальні потреби;
- зовнішні – вимоги, очікування і можливості;
- особисті – інтереси, еталони, стереотипи, що обумовлюють прагнення до самореалізації в навчальній діяльності.

Пізнавальна мотивація пов'язана зі змістом і процесом навчально-виховного процесу. Виділяють наступні види пізнавальної мотивації: мотивація змістом і мотивація процесом. Мотивація змістом спонукає до вивчення нового і оволодіння знаннями. Мотивація процесом пов'язана з бажанням думати і міркувати, займатися активними пошуками і долати труднощі в процесі пізнання. Соціальні мотиви навчання виникають у відносинах між дитиною і навколишнім світом. До таких мотивів можна віднести, наприклад, оцінку інших людей, прагнення отримати хороші оцінки, бути першим, уникнути неприємності з боку ровесників, батьків і вчителів [27, с. 7].

Б. Мухацька виділяє наступні завдання, спрямовані на розвиток і підтримку мотивів навчання:

- оптимізація шляхів отримання знань;
- відповідність структурі і змісту досліджуваного матеріалу;
- залучення додаткових літературних джерел;
- створення при необхідності конфліктності в процесі прийняття рішення.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити наступні висновки: пізнавальний інтерес може бути показником пізнавальної активності дитини; пізнавальна діяльність спонукається мотивацією – сукупністю мотивів різного походження; можна виділити чотири види мотивації пізнавальної активності дитини (можливостями, змістом, процесом, самореалізацією); рівень пізнавальної активності безпосередньо пов'язаний з мотивацією дитини. Мотивація змістом і можливостями забезпечує простий рівень, мотивація процесом – середній рівень. На креативний рівень дитина виходить при мотивації самореалізацією. Так як рівні пізнавальної активності пов'язані з мотивацією, то види мотивації також формуються поетапно.

2. Спостережливість

Спостережливість – це психічна властивість, яка базується на відчутті і сприйнятті і є властивістю сенсорної організації. Завдяки спостережливості дитина розрізняє ознаки і об'єкти, які мають незначні відмінності, зауважує відмінності в подібному, бачить їх при швидкому русі, при зміненому ракурсі, має можливість скоротити до мінімуму час сприйняття об'єкта. Перш за все, спостережливість опосередкована процесами відчуття і сприйняття і їх властивостями, умовами їх протікання. Спостережливість передбачає добре розвинений зоровий аналізатор, високу абсолютну і відносну чутливість.

Спостережливість – це вироблена здатність дитини, яка проявляється в умінні помічати істотні, характерні, в тому числі малопомітні, властивості предметів і явищ. Ця здатність необхідна дитині у всіх видах діяльності: навчальної, пізнавальної, трудової тощо [29, с. 78].

Сучасні вчені цілком обґрунтовано стверджують, що спостережливість піддається розвитку вже в дошкільному віці, але для цього її потрібно тренувати, підібравши відповідні способи взаємодії з дітьми.

Розуміння спостережливості як властивості сенсорної організації, включеного в цілісну структуру психічного життя людини, є принциповим становищем у відборі комплексу способів її формування. Це положення передбачає формування у дітей, особливо дошкільного віку, тих сторін спостережливості, які пов'язані з пам'яттю, мисленням, спрямованістю, емпатією тощо.

Аналіз наукової та методичної літератури, підтвердив наші практичні висновки про те, що засоби, напрямки і способи формування спостережливості у дошкільнят різноманітні. Ними можуть бути різні засоби наочності (макети, модулі, ілюстрації, сюжетні картини), спостереження за тваринами, птахами, працею людей, станом погоди, що організуються на прогулянках, екскурсіях, виставках; практичні роботи (праця, експериментування, досліди, вправи, дидактичні ігри, настільно-друковані ігри); фіксування результатів спостережень (малювання, аплікація, ведення щоденників спостережень, складання схем) [29, с. 85].

Одним з головних способів розвитку спостережливості, на наш погляд, є спостереження, яке розглядається як вміння вдивлятися в явища навколишнього світу, виділяти в них істотне, основне, помічати зміни, що відбуваються, встановлювати їх причини, робити висновки. Наші міркування засновані на положеннях про те, що спостереження дитини слід вчити з раннього віку, розвиваючи її спостережливість і вміння зосереджуватися на спостережуваному об'єкті, помічати головне, міркувати над побаченим, висловлювати думки словом [29, с. 79].

Безпосереднє спостереження дітьми досліджуваних об'єктів вкрай значимо для формування повноцінних уявлень, розвитку пізнавальних процесів і всіх властивостей спостережливості. В ході спостереження здійснюється різноманітна розумова діяльність дитини: пошук відповідей на

поставлені питання, порівняння, зіставлення. Ми переконані, що навчання, яке недостатньо спирається на спостереження, веде до утворення у дитини формальних знань, які не мають під собою міцної чуттєвої основи.

3. Винахідливість у довіллі.

На думку сучасних вчених, довілля є одним з факторів розвитку особистості, а людина своїми діями і вчинками активізує елементи середовища і тим самим створює її для себе. Різні галузі займаються дослідженням даного поняття: соціальна психологія, філософія, соціальна педагогіка. Однак глибоко і всебічно розглядають педагогічні аспекти довілля і її вплив на особистість тільки соціальна педагогіка і теорія виховання.

Це пов'язано з тим, що розвиваюче довілля як постійне джерело поповнення знань, особистого досвіду є тим фактором, який визначає життєві установки, особистісну спрямованість, характер інтересів і потреб, ціннісних орієнтацій, процес самореалізації і самовизначення особистості [22, с. 3].

У психології особистості розвиваюче довілля – це те, що оточує людину в її житті, служить об'єктом її психічного відображення як безпосереднього, так і опосередкованого результатами праці інших людей (Л. Виготський, В. Давидов, В. Зінченко та ін.). Л. Виготський, представляючи механізм впливу життєвого довілля на розвиток людини, відзначав, що «внутрішній розвиток відбувається завжди так, що ми маємо тут єдність особистісних і довіллевих моментів. Соціальна ситуація розвитку являє собою вихідний момент для всіх динамічних змін, що відбуваються в розвитку» [22, с. 4].

У дослідженнях психології розвиток людини розглядається як складний динамічний процес формування якісних новоутворень в структурі особистості, що відбувається в соціальному довіллі особистості. Довілля являє собою сукупність взаємодіючих факторів і умов: природного психофізичного розвитку, виховання і навчання, власної діяльності і різноманітних впливів навколишнього довілля, які людина відчуває протягом усього свого життя.

Розвиваюче довілля в дошкільній педагогіці стала розглядатися не як наповнення простору ігрових кімнат, а довілля, в якій повинно бути

організована досить повноцінна, насичена і досить змістовна діяльність для дошкільнят, яка має свої спонукальні мотиви і способи дій.

У розвиваючому довірлі для дітей дошкільного віку формується винахідливість.

Значну увагу питанням розвитку винахідництва у довірлі приділяли А.Брушлінський, В. Крутецький, С. Рубінштейн, Р. Стернберг. Вчені довели, що дитяче винахідництво – це своєрідний пошук, щоденне відкриття нового, це діяльність, в якій дитина вчиться творчо мислити, активно фантазувати, конструювати й винаходити щось оригінальне й унікальне. За визначенням С. Рубінштейна, особливістю винахідництва є утворення в результаті діяльності нового реального предмету, механізму або прийому, який вирішує конкретну проблему.

На основі ретельного аналізу наукової літератури ми дійшли висновку про те, що дитячі винаходи у довірлі характеризуються новизною, оригінальністю та своєю корисністю для тих видів діяльності, які характерні дошкільникам, тобто, ігрової, образотворчої, спілкування з однолітками й дорослими тощо. Винаходом дошкільника може бути не лише конкретний продукт діяльності, а й конкретна ідея, нове слово, спосіб виконання дії та ін.

4. Сформовані сенсорні еталони (колір, форма, величина).

Вперше термін «сенсорні еталони» запропонував А. Запорожець, при розробці теорії розвитку сприйняття шляхом формування перцептивних дій.

Сенсорні еталони – це вироблені людством уявлення, загальноприйняті зразки тих чи інших властивостей і відношень предметів.

У світі існує величезна різноманітність фарб і форм. Людство впорядкувало їх і звело до типових різновидів. Еталони дозволяють судити про всі властивості предметів – про колір, форму, величину, про відносини їх частин предметів між собою та ін. [11, с. 25].

Нижче перераховані основні види сенсорних еталонів: шкала музичних звуків; звуковисотний ряд; система кольорового спектра; система решітки

фонем різних мов, система геометричних форм; шкали величин; просторові і часові орієнтування та ін. [11, с. 27].

Засвоєння систем сенсорних еталонів, поряд з адаптацією перцептивних процесів до індивідуальних умов існування, відносять до сенсорного навчання. Засвоєні сенсорні еталони використовуються для обстеження сприйманого об'єкта та оцінки його властивостей. Такого роду еталони вважаються оперативними одиницями сприйняття, подібно до того як слово є оперативною одиницею мови, а знаряддя – практичної діяльності.

Розглянемо докладніше деякі види сенсорних еталонів.

Еталони кольору. При сприйнятті кольору еталонами є уявлення про семи кольорах спектра (червоному, помаранчевому, жовтому, зеленому, блакитному, синьому, фіолетовому), а також про чорному і білому кольорах. Будь-який колір може бути визначений або як відтінок будь-якого кольору спектра (темно-синій), або як результат їх змішування (червоно-оранжевий), або, як проміжний між білим і чорним (сірий) [11, с. 38]. Головна відмінність сприйняття кольору від сприйняття форми і величини полягає в неможливості виділити колір шляхом проб і помилок. Може використовуватися тільки зорове орієнтування, тобто колір необхідно побачити.

Еталони форми. При сприйнятті форми еталонами є уявлення про геометричні фігури. Сприймається форма зоровим, дотиково-руховим шляхом. Розрізняють плоскі фігури і об'ємні геометричні тіла. До плоских фігур належать коло, квадрат, трикутник, прямокутник, трапеція, овал, багатокутник, а геометричним тілам – куля, куб, паралелепіпед («цеглинка»), еліпсоїд («яйце»), циліндр, конус. Форму кожного предмета можна співвіднести з будь-якої геометричною фігурою або визначити, як поєднання декількох будь-яких фігур певним чином в розташованих просторі [11, с. 30].

Еталони величини. На відміну від еталонів кольору і форми, еталони величини мають умовний характер. Ними є заходи, які спеціально були встановлені людьми (міліметр, сантиметр) [40, с. 20]. Величина вимірюється на око або за допомогою спеціальних інструментів. Сприйняття величини на

початковому етапі засвоюється на основі уявлень про відносини за величиною між предметами, так як один і той же предмет в порівнянні з іншими може здаватися маленьким або великим. Ці відносини позначаються словами, що вказують на місце, займане предметом в ряду інших (маленький, великий, найбільший і ін.) [11, с. 33].

У процесі дій з різними предметами дитина накопичує запас уявлень про їх різні властивості. Частина цих уявлень починають грати роль зразків для порівняння в процесі сприйняття властивостей нових предметів. З часом дитина починає поступово переходити від використання зразків, узагальнення власного сенсорного досвіду до застосування загальноприйнятих сенсорних еталонів [11].

5. Уміння орієнтуватися у часі і просторі.

Під орієнтуванням у просторі розуміють уміння розібратися в обстановці навколишнього простору. Уміти орієнтуватися в просторі означає уміти розпізнавати розмір і форму цього простору, розмір і форму предметів, що його заповнюють, просторове їх розташування і власне положення щодо кожного з них.

З медичної точки зору орієнтування у просторі – це здатність людини визначати своє місцезнаходження і характер пересування в просторі порівняно лінії горизонту, вектора сили тяжіння і навколишніх предметів. Просторове орієнтування являє собою одне з найважливіших умов взаємодії організму з навколишнім світом. В основі орієнтації у просторі знаходиться функціональна системна взаємодія зорового, вестибулярного, пропріоцептивного, інтероцептивного та інших аналізаторів [3].

За способом сприйняття простору, можна виділити: орієнтування за допомогою залишкового зору, орієнтування за допомогою слуху, орієнтування за допомогою дотику, орієнтування за допомогою нюху, орієнтування за допомогою інших видів чутливості.

За характером простору орієнтування ділиться на два типи: орієнтування в мікропросторі і орієнтування в макропросторі.

А. Лурія виділив три напрямки своєчасного і повноцінного розвитку орієнтування у просторі:

1. Розвиток моторних функцій, які дають можливість дитині розглядати простір навколо себе і переміщатися в ньому.

2. Формування предметних дій для досягнення просторових характеристик об'єктів і визначення просторових відносин між ними.

3. Оволодіння мовною системою для вербального вираження просторових характеристик об'єктів і відносин між ними, надання узагальненості сформованим уявленням [34].

Мухацька Б. стверджує, що до завершення дошкільного віку дитина повинна опанувати: способом розчленованого сприйняття площини; простими способами аналізу обмеженого простору; умінням активно діяти в межах сприйманої площини; умінням сприймати «малий простір» і діяти в його межах.

Орієнтування в часі життєво необхідно дитині як майбутньому члену соціуму. Уміння орієнтуватися в часі дозволяє дитині успішно розвиватися, опанувати різними видами діяльності, пізнавати навколишнє середовище, і, таким чином, здійснювати підготовку до школи. Рівень розвитку тимчасових уявлень у дітей можна віднести до одного із значущих показників інтелектуальної готовності дитини до школи.

Час сприймається дошкільнятами побічно, через усвідомлення одиниць часу і взаємозв'язків в постійно повторюваних явищах життя і діяльності. Більшою точністю характеризуються уявлення дітей про такі проміжки часу, вміння розрізнення яких формується з власного досвіду. Тому дошкільнят необхідно знайомити з такими інтервалами часу, якими можна вимірювати і визначати тривалість, послідовність, ритмічність їх дій, різних видів діяльності дошкільнят.

Всі заходи часу (хвилина, година, день, тиждень, місяць, рік) являють собою особливу систему еталонів часу, де кожна дія складається з одиниць попереднього і служить основою формування наступного. Тому ознайомлення

дошкільнят з одиницями вимірювання часу має бути строго систематизованим і послідовним, тобто поетапним, оскільки знання певних часових інтервалів, вміння визначати і вимірювати їх, служили б основою для знайомства з наступними часовими інтервалами.

6. Володіння прийомами логічного мислення (узагальнення, класифікації, порівняння і зіставлення).

Особливістю логічного мислення є пошук і встановлення найрізноманітніших зв'язків, що існують насправді між різними сторонами одного явища і між різними явищами навколишнього світу, а вміння встановлювати такі зв'язки характеризує ступінь розвитку логічного мислення.

Логічне мислення представляє процеси аналізу і синтезу через класифікацію, групування, порівняння, що дає дитині можливість самому виводити нові знання з відомих, або знову впізнаваних у всіх існуючих напрямках науки.

Класифікація – це «розподіл предметів на класи відповідно до найбільш істотними ознаками» [47, с. 44]. Якщо дитина вміє аналізувати матеріал, зіставляти (співвідносити) один з одним окремі його елементи, знаходити в них загальні ознаки, здійснювати на цій основі узагальнення, розподіляти предмети по групах на підставі виділених в них і відображених в слові, назві групи – загальних ознак, можна сказати, що він вміє класифікувати. Тому навчившись використовувати прийоми порівняння та узагальнення можливе здійснення класифікації [47].

Порівняння – це «прийом, спрямований на встановлення ознак подібності та відмінності між предметами і явищами» [44, с.144]. До кінця середнього дошкільного віку діти найчастіше вміють порівнювати різні предмети між собою, як правило, на основі всього декількох ознак (наприклад, кольору, форми, величини і деяких інших), а виділення цих ознак часто носить випадковий характер і не спирається на різнобічний аналіз об'єкта.

Узагальнення – це «уявне об'єднання предметів і явищ за їх загальними і істотними ознаками» [47].

З огляду на можливості дошкільнят, є розуміння того, що вони не можуть оволодіти прийомами узагальнення і класифікації в повному обсязі, однак деяким діям, необхідним для оволодіння цими прийомами, навчити можна – це дії співвіднесення, угруповання і розподілу по класах.

2.2. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку: характеристика, методи та підходи, етапи реалізації.

Несприятливі соціальні умови та брак стимулюючого середовища можуть вплинути на сенсорно-пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку в Україні. Українські діти стикаються з різними факторами, такими як обмежений доступ до сенсорних стимулів, недостатність розвивальних ігор та інших середовищ для розвитку. Діти з низьким рівнем доступу до стимулів та навколишнього середовища можуть відставати у розвитку сенсорної інтеграції та інших аспектів сенсорно-пізнавальної компетентності.

Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку є вельми важливим, оскільки він становить основу для багатьох інших аспектів їхнього розвитку і успішного навчання. Важливість цієї компетентності включає такі аспекти: *розвиток мозку* – сенсорно-пізнавальна компетентність допомагає в розвитку мозкових структур, що відповідають за сприймання, обробку та аналіз інформації, це формує основу для подальшого навчання та когнітивного розвитку; *мовлення та комунікація* – діти вчаться описувати свої враження та спілкуватися з іншими, що є важливим для їхнього соціального розвитку; *освіта та навчання* – сенсорно-пізнавальна компетентність створює основу для навчання математиці, науці та іншим предметам, діти вчаться розуміти інформацію з різних джерел та застосовувати її у навчанні; *креативність і творчість* – розвиток сенсорних навичок сприяє розвитку уяви та творчого мислення, діти можуть виражати себе через малювання, музику, танці та інші мистецькі форми; *самостійність та саморегуляція* – діти, які розвивають сенсорно-пізнавальну компетентність, навчаються краще розуміти

свої власні потреби та реагувати на них, це сприяє розвитку навичок самостійності та саморегуляції; *адаптація до навколишнього середовища* – сенсорно-пізнавальна компетентність допомагає дітям легше адаптуватися до нових ситуацій та навколишнього світу, вони краще розуміють та сприймають світ навколо себе; *сприяння розвитку інших навичок* – розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності може покращити інші навички, такі як спостережливість, критичне мислення та розв'язання проблем [15, с. 244].

Отже, сенсорно-пізнавальна компетентність дітей дошкільного віку є важливою основою для багатьох аспектів їхнього розвитку і підготовки до навчання у школі. Це сприяє їхньому успіху та впевненості у власних здібностях.

Наукова спільнота має багато вчених, які вивчають сенсорний та пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку. Ось декілька прикладів дослідників, які внесли значний внесок в цю галузь: *Джин П'єже* – досліджував розвиток сенсорних навичок та інтеграцію сенсорних інформацій у дітей; *Джин Гоффман* – американський психолог, який вивчав важливу роль ігор у розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку; *Анн-Марі Френч* – вона є автором численних досліджень з розвитку мовлення та сенсорної інтеграції у дітей дошкільного віку; *Лінда А. Акуфф* – американська вчена, яка досліджує важливість сенсорної уваги у розвитку уваги та концентрації у дітей; *Ненсі Дж. Лауер* – її дослідження стосуються розвитку сенсорної інтеграції та сприяння розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей з особливими потребами.

Це лише декілька прикладів зарубіжних дослідників, які активно досліджують сенсорний та пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку. Їхні дослідження сприяють розумінню та покращенню процесів розвитку дітей і допомагають вчителям і батькам ефективніше сприяти цьому розвитку.

Україна також має своїх дослідників, які вивчають сенсорний та пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку. Ось кілька прикладів українських науковців у цій галузі: *Ольга Гнатюк* – доктор психологічних

наук, вона займається дослідженнями у галузі психології розвитку, зокрема розвитку дітей дошкільного віку, вона досліджує сенсорний розвиток та його вплив на інші аспекти розвитку дітей; *Вікторія Бондаренко* – психолог, яка спеціалізується на дослідженні ігрової діяльності дітей дошкільного віку та її ролі у розвитку сенсорних навичок; *Тетяна Шаповалова* – доктор психологічних наук, її дослідження стосуються розвитку сенсорної інтеграції та її впливу на психомоторний розвиток дітей; *Світлана Козлова* – вчена, яка досліджує важливість розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у дошкільників та розробляє методики для вихователів; *Ірина Власова* – займається психологією розвитку дітей, досліджуючи вплив сенсорного навантаження на когнітивний розвиток [18].

Це приклади українських дослідників, які активно досліджують сенсорний та пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку. Їхні дослідження сприяють розумінню процесів розвитку дітей в українському контексті і допомагають вдосконалювати методики розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності.

Щодо вивченням сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку, ось декілька прикладів науковців які досліджували цей напрям: *Ольга Полякова* – доктор психологічних наук, спеціалізується на дослідженнях розвитку мовлення та сенсорно-пізнавальної компетентності у дошкільників; *Наталія Кардаш* – вчена, яка проводить дослідження щодо розвитку музичних та художніх навичок у дітей дошкільного віку та їх впливу на сенсорно-пізнавальну компетентність; *Лілія Іванова* – доктор психологічних наук, її дослідження стосуються розвитку дитячої інтелектуальної активності через сенсорну інтеграцію; *Ольга Шостак* – спеціалізується на вивченні розвитку сенсорно-моторних навичок у дошкільників та їх впливу на когнітивний розвиток; *Юлія Горбатюк* – досліджує роль сенсорного навантаження у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку [18].

Сенсорно-пізнавальна компетентність – це здатність особи сприймати, обробляти і розуміти інформацію, яка надходить до неї через різні сенсорні

канали (зоровий, слуховий, дотиковий, нюховий, смаковий). Ця компетентність включає в себе здатність ефективно користуватися своїми сенсорними органами та інтерпретувати враження, отримані від навколишнього світу. Вона є важливою для розвитку розумових та когнітивних навичок та сприяє адаптації дошкільників до оточуючого середовища.

Характеристики сенсорно-пізнавальної компетентності включають:

1. Сприйняття. Здатність сприймати інформацію з навколишнього світу через сенсорні органи. Це включає в себе сприйняття кольорів, звуків, текстур, запахів та смаків.

2. Аналіз. Здатність аналізувати інформацію та розрізняти різні сенсорні враження. Діти навчаються визначати подібності та відмінності між об'єктами та явищами.

3. Уява і творчість. Спроможність уявляти та створювати нові ідеї, використовуючи сенсорні враження. Це може включати в себе малювання, музичні імпровізації та конструювання.

4. Мовлення. Розвиток мовлення і виразності через описи та пояснення вражень, отриманих за допомогою сенсорних органів.

5. Пошук і дослідження. Бажання та здатність досліджувати світ навколо себе, використовуючи сенсорні здібності. Діти цікавляться відповідями на запитання «Як?», «Чому?», «Що буде, якщо?».

6. Сенсорна інтеграція. Здатність інтегрувати різні сенсорні враження для отримання повної картини про подію або об'єкт.

7. Активність та взаємодія. Сенсорно-пізнавальна компетентність розвивається через активну взаємодію з навколишнім світом. Діти вивчають нові речі, взаємодіючи з ними.

Ця компетентність грає важливу роль у загальному розвитку дитини і становить основу для подальшого навчання та освіти. Розуміння та розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності сприяє підготовці дітей до подальшого навчання, розвиває їхню творчість та критичне мислення.

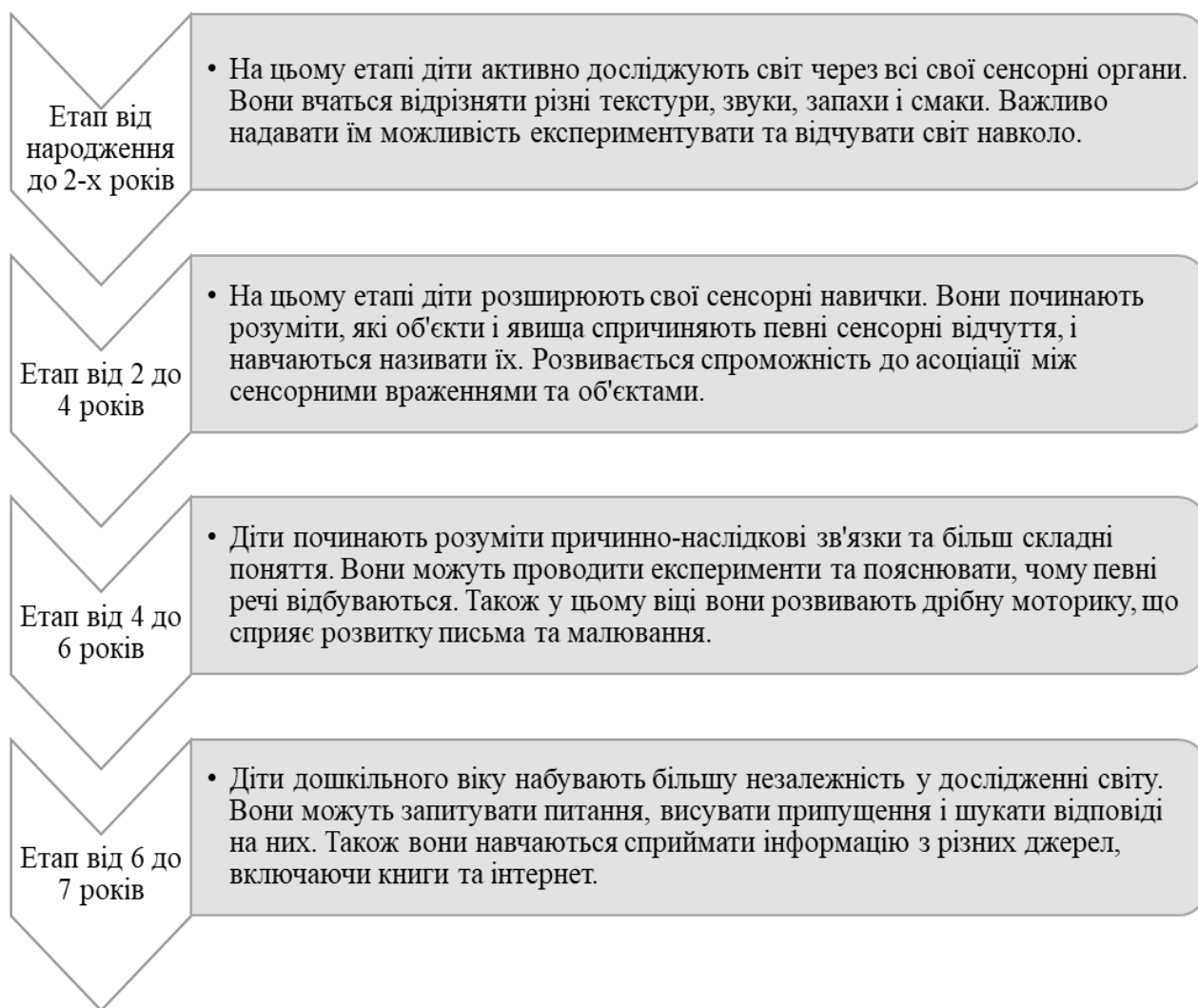
Формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку є важливою задачею в їхньому розвитку. Для досягнення цієї мети можна використовувати такі методи і підходи (Таблиця 2.1):

Таблиця 2.1

Методи і підходи	Характеристика
1. Сенсорний досвід	Забезпечення можливостей для дітей досліджувати світ за допомогою всіх своїх п'яти чуттів: зору, слуху, дотику, пахощів і смаку.
2. Розвиток уваги	Вправи, які сприяють розвитку уваги та спостережливості, допомагають дітям краще сприймати навколишній світ.
3. Експерименти	Дитина може вчитися через спроби та помилки, спробувавши різні дії та спостерігаючи за їхніми результатами.
4. Використання іграшок	Розвивальні іграшки, які сприяють розвитку сенсорних навичок, можуть бути корисними.
5. Спільна гра	Залучення дітей до спільних сенсорних ігор та експериментів сприяє розвитку їхньої соціальної та комунікативної компетентності.
6. Подорожі та екскурсії	Відвідування місць, де діти можуть власноруч доторкатися до різних предметів і відчувати їх, сприяє розвитку сенсорної компетентності.

Важливо створити стимулююче навколишнє середовище, де діти мають можливість досліджувати та вчитися через свої сенсорні відчуття.

Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку – це складний та поетапний процес. Він охоплює кілька ключових етапів (Мал. 2.1):



Малюнок 2.1. Етапи процесу розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку

На етапі від народження до 2 років діти активно розвивають свою сенсорно-пізнавальну компетентність, особливо завдяки сприйняттю світу навколо через п'ять основних чуттів. Ось приклади розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності на цьому етапі:

1. *Дотик*. Дитина вчиться розрізняти текстури і форми об'єктів. Наприклад, вона може гладити м'яку і грубу тканину, доторкатися до різних поверхонь (гладкі, холодні, теплі). Розвиток цього сенсорного навичку сприяє відчуттям та розумінню текстур.

2. *Смак і запах.* Діти сприймають смак і запах різних продуктів. Вони можуть виявити відчуття солодкого, солоного, кислого тощо. Це допомагає їм навчитися відрізняти інгредієнти та розрізняти їхні смаки.

3. *Слух.* Діти починають реагувати на звуки навколишнього світу, включаючи голоси батьків, музику, звуки тварин і транспорту. Вони можуть реагувати на мелодії, піднімаючи голову або танцюючи.

4. *Зір.* Поступово діти розвивають свій зір та вчаться розрізняти об'єкти та кольори. Вони спостерігають за рухомими предметами, намагаються сфокусувати погляд на об'єктах.

5. *Рухова активність.* Діти навчаються контролювати своє тіло та взаємодіяти з предметами навколо. Вони можуть брати різні предмети, рухати ними, схоплювати і випускати їх. [11, с. 25]

Усі ці процеси важливі для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності. Важливо створювати спеціальне середовище, яке сприяє дослідженню та відкриттю для дитини, а також надавати можливості для взаємодії з різними матеріалами і об'єктами, що розвиває її сенсорні навички та сприяє зростанню сенсорно-пізнавальної компетентності.

Розвиваючі вправи для дітей на етапі від народження до 2 років спрямовані на стимулювання їх сенсорно-пізнавальної компетентності. Ось кілька прикладів таких вправ:

1. Вправи для дотику.

- Запропонуйте дитині різні матеріали на дотик, наприклад, шовкову тканину, грубий папір, м'яку плюшеву тканину, дерево. Дозвольте їй відчути текстурні відмінності.

2. Вправи для смаку і запаху.

- Давайте дитині спробувати різні продукти: фрукти, овочі, соки. Покажіть і поясніть, які смаки і запахи вони мають.

- Користуйтеся природними запахами, які оточують дитину, як запахи квітів, свіжого повітря, їжі.

3. Вправи для слуху.

- Грайте музику різних стилів і темпів. Дитина може реагувати на ритм музики, рухаючись або піднімаючи голову.

- Розмовляйте з дитиною, називаючи предмети та звуки навколо, які вона чує.

4. Вправи для зору:

- Покажіть дитині яскраві предмети, які можна рухати. Вони можуть бути м'які або мобільні.

- Використовуйте кольорові книжки та картинки для розвитку зіркового сприйняття.

5. Вправи для рухової активності:

- Дозвольте дитині рухатися вільно і досліджувати своє тіло.

- Забезпечте доступ до іграшок, які дитина може брати в руки, схоплювати та випускати.

Пам'ятайте, що вправи повинні бути безпечними та відповідати віку дитини. Головна мета – створити цікаве та сприятливе середовище для розвитку її сенсорно-пізнавальної компетентності, дозволяючи відкривати нові враження та досліджувати світ через сенсорні органи [11, с. 26].

На етапі від 2 до 4 років діти активно розвивають свою сенсорно-пізнавальну компетентність, і їм можна запропонувати вправи, спрямовані на подальший розвиток цих навичок. Ось кілька прикладів таких вправ:

1. Сортування за розміром і формою.

- Зберіть набір іграшок або предметів різних розмірів і форм. Попросіть дитину сортувати їх за розміром або формою.

2. Смакові експерименти.

- Дозвольте дитині спробувати різні продукти з різними смаками: кислими, солодкими, гіркими. Поясніть їй різницю між цими смаками.

3. Сенсорна скринька.

- Створіть «сенсорну скриньку», наповнену різними матеріалами: рис, пісок, вата, гумка, тканина тощо. Дитина може відчувати і доторкатися до цих матеріалів [25, с.. 75].

4. Пісочні годинники.

- Гра в пісочні годинники допомагає розвивати часову компетентність та відчуття тривалості. Дитина може спостерігати, як пісок витікає через вузький отвір.

5. Звукові грали.

- Грали, які видаватимуть різні звуки (дзвінки, шум води, шурхіт паперу), допомагають розпізнавати звуки і розвивають слухову компетентність.

6. Малювання пальчиками.

- Надайте дитині можливість малювати пальчиками на папері або на плоскій поверхні за допомогою різних кольорів фарб. Це розвиває моторику та відчуття дотику.

7. Збирання пазлів.

- Дайте дитині легкі пазли з великими частинами. Збирання пазлів сприяє розвитку координації та логічного мислення.

8. Спостереження за природою:

- Під час прогулянок в парку чи лісі вказуйте дитині на різні рослини, тварини і звірів. Розповідайте про них і стимулюйте її спостережливість.

Ці вправи сприяють розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності та допомагають дітям краще розуміти і взаємодіяти з навколишнім світом на більш складному рівні [25, с. 76].

На етапі від 4 до 6 років діти розвивають свою сенсорно-пізнавальну компетентність ще більше і можуть виконувати складніші завдання. Ось приклади вправ, які сприяють цьому розвитку:

1. Експерименти з водою.

- Дайте дітям можливість грати з водою в різних посудинах і іграшках. Вони можуть вивчати питому вагу, плавучість та різні реакції на воду.

2. Сенсорна прогулянка.

- Проведіть прогулянку в природному середовищі та спонукайте дітей використовувати всі свої чуття для сприйняття природи: слухати пташині співи, доторкатися до дерев та камінців, відчувати повітря і запахи.

3. Експерименти зі смаком:

- Збирайте різні продукти, наприклад, фрукти, ягоди і опишіть їх смаки.

Попросіть дітей смакувати і називати смаки, які вони відчують (Кривоніс, 2021).

4. Малювання з використанням різних матеріалів:

- Дайте дітям можливість малювати не лише олівцями, але й фарбами, фломастерами, вугільцями, пальчиками. Це сприяє розвитку творчості та розумінню різних текстур і матеріалів.

5. Сортування за ознаками.

- Запропонуйте завдання сортування предметів за певними ознаками, такими як кольори, розміри, форми або функції.

6. Вивчення рослин і тварин.

- Відвідайте ботанічний сад або зоопарк і дозвольте дітям досліджувати і навчатися про різні види рослин і тварин.

7. Експерименти з магнітами.

- Дайте дітям можливість грати з магнітами і вивчати, як вони взаємодіють з різними предметами.

8. Конструювання та гра з пазлами:

- Гра з конструкторами та складними пазлами сприяє розвитку логічного мислення і уяви.

Ці вправи допомагають дітям розвивати більше складні сенсорні навички, сприяють їхньому розумінню світу та розвитку творчого мислення [42].

На етапі від 6 до 7 років діти можуть розвивати свою сенсорно-пізнавальну компетентність, виконуючи більш складні завдання та активно вивчаючи навколишній світ. Ось деякі приклади вправ:

1. Мікроскоп і лупи.

- Дайте дітям можливість користуватися мікроскопом або лупами для дослідження мікромасштабних об'єктів, таких як кристали, комахи, листя під мікроскопом.

2. Експерименти з науковими наборами.

- Заведіть наукові набори для дітей, які дозволяють проводити експерименти з хімії, фізики або біології. Дитина може вивчати реакції, створювати кристали, аналізувати рослинний і тваринний світ тощо.

3. Садові роботи.

- В саду чи на городі дитина може допомагати прибирати та доглядати за рослинами, вивчати різноманітні види рослин і спостерігати за їхнім ростом.

4. Вивчення астрономії.

- Використовуйте телескоп для спостереження за небом та планетами. Діти можуть вивчати зорі, місяць, планети та галактики.

5. Геологічні дослідження.

- Вивчайте геологію, знаходячи мінерали, вивчаючи гірські породи та глибоко пірнаючи в геологічні явища.

6. Розвиток технічної компетентності.

- Дайте дітям можливість експериментувати з різними технічними пристроями, які сприяють розвитку технологічної та інженерної компетентності.

7. Наукові проекти:

- Заохочуйте дітей обирати теми для наукових проектів і досліджень, які їх цікавлять, і виконувати їх під наглядом дорослих.

8. Вивчення історії і культури.

- Досліджуйте історію, культуру та географію різних країн і народів через книги, картини та географічні карти.

Ці вправи сприяють розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності та заохочують дітей прагнути вивчати і розуміти світ на більш високому рівні.

Звісно, **музично-дидактичні ігри** також можуть бути чудовим інструментом для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей на різних етапах їхнього розвитку. Ось приклади таких ігор для кожного з етапів [42]:

Для дітей від народження до 2 років.

1. Музичні м'які іграшки.

- Використовуйте музичні м'які іграшки, які дитина може доторкатися і натискати, щоб вони відтворювали музику або звуки.

2. Пісенька із рухами.

- Співайте пісні разом з рухами, наприклад, «Ручки-ніжки» або «Колесо на автобусі». Дитина вчиться реагувати на ритм і рухатися під музику.

3. Звукові іграшки.

- Дайте дитині можливість грати з іграшками, які видають різні звуки, такі як дзвіночки, бубонці, дзеркальця [25, с. 77].

Для дітей від 2 до 4 років.

1. Музичні пазли.

- Створюйте музичні пазли, де дитина повинна зібрати частини пазла, щоб почути певну мелодію або звук.

2. Музичні інструменти.

- Дозвольте дитині грати на простих музичних інструментах, таких як ксилофон, бубонець чи мікрофон.

3. Музична творчість.

- Попросіть дитину створити власну музику, використовуючи різні звуки і інструменти. Це сприяє її творчому мисленню та музичній чутливості.

Для дітей від 4 до 6 років:

1. Музичні головоломки.

- Створюйте музичні головоломки, де дитина повинна визначити послідовність нот або ритму, щоб відтворити певну мелодію.

2. Музичні ігри «Симфонія».

- Запропонуйте гру «Симфонія», де кожен грає на різних інструментах, і діти вчаться слухати одне одного та створювати музику разом.

3. Музичні історії.

- Створюйте музичні історії, де дитина може виразити свої почуття і уявити різні образи під музику.

Ці музично-дидактичні ігри допомагають розвивати сенсорно-пізнавальну компетентність дітей на різних етапах їхнього розвитку, а також сприяють розвитку музичної та креативної обдарованості.

Музично-дидактичні ігри можуть бути цікавим та ефективним інструментом для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Ось методика проведення такої гри:

Назва гри: «Музичне відкриття світу»

Мета гри: Розвивати сенсорно-пізнавальну компетентність дітей шляхом створення музичних досліджень.

Обладнання:

- Музичні інструменти (ксилофон, бубонець, маракаси, тарілки тощо).
- Різні предмети для створення звуків (дерев'яні дощечки, металеві ложки, шурхітки).
- Аудіо програвач або музичні записи.
- Ілюстрації або картини, що стимулюють уяву.

Підготовка:

1. Розташуйте всі музичні інструменти та предмети для створення звуків на видному місці.
2. Підготуйте музичні записи або аудіо програвач з різними музичними фрагментами.
3. Розмістіть ілюстрації чи картини, які відображають сцени або об'єкти, що пов'язані з музикою (ліс, океан, космос і т. д.).

Правила гри:

1. Розпочніть гру, запрошуючи дітей сісти в коло навколо музичних інструментів і предметів для створення звуків.
2. Поясніть дітям, що сьогодні вони стануть музикантами-дослідниками, які вивчатимуть світ через звуки.
3. Виберіть одного з дітей, який буде «диригентом». Ця дитина буде обирати інструменти та звуки для виконання певних завдань.

4. Діти починають гру. Диригент може обирати інструменти та звуки, щоб імітувати природні явища (шум води, спів пташок, бурю) або створювати свою музику.

5. Під час гри, покажіть дітям ілюстрації або картини та надихайте їх створювати звуки, що відповідають сценам на малюнках.

6. Обговорюйте з дітьми їхні враження та спостереження після кожного музичного експерименту. Питайте, як вони уявляли себе на тій або іншій сцені.

7. Продовжуйте гру, дозволяючи різним дітям бути диригентами і обирати, які звуки створювати.

8. Завершіть гру, подякуйте дітям за їхні дослідження та музичні відкриття.

Ця гра сприяє розвитку уяви, креативності, спостережливості та музичних навичок дітей старшого дошкільного віку, а також сприяє розумінню зв'язку між музикою та навколишнім світом.

Таким чином, розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку вимагає від вихователів особливого підходу та методичних рекомендацій. Ось деякі поради для вихователів у цьому процесі [19, с.36]:

✓ Створюйте стимулююче середовище. Забезпечуйте доступ до різних сенсорних матеріалів, які сприяють розвитку дітей, таких як пісок, вода, фарби, музичні інструменти, текстиль та інші об'єкти з різними текстурами.

✓ Сприяйте дослідженням. Заохочуйте дітей використовувати всі свої чуття для дослідження навколишнього світу. Запитуйте, спостерігайте разом з ними та ставте запитання, які спонукають до думок та відкриттів.

✓ Використовуйте питання. Питання типу «*Що ти відчуваєш?*», «*Як ти думаєш це працює?*», «*Якими інструментами ти можеш скористатися?*» стимулюють дітей мислити, аналізувати та експериментувати.

✓ Проводьте групові дослідження. Організуйте групові проекти та дослідження, що дозволяють дітям взаємодіяти та вчитися разом, обмінюючи ідеями і враженнями.

✓ Сприяйте творчості. Дозволяйте дітям виражати себе через мистецтво, музику, роботу з матеріалами для малювання та ліплення. Заохочуйте їх створювати власні проекти та ідеї.

✓ Розвивайте мовлення. Підтримуйте розвиток мовлення, запитуючи дітей розповідати про свої враження та дослідження. Розширюйте їх словниковий запас та допомагайте виразно виражати думки.

✓ Використовуйте ігри. Гри і рольові ігри можуть бути ефективними для вивчення нових понять і вражень. Вони сприяють активному навчанню і розвитку співпраці.

✓ Спостерігайте і відстежуйте прогрес. Важливо вести спостереження за розвитком кожної дитини та адаптувати методику на основі їхніх індивідуальних потреб та інтересів.

✓ Співпрацюйте з батьками. Залучайте батьків до процесу розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності, спільно обговорюйте досягнення та спостереження за дітьми.

✓ Будьте терплячими та підтримуючими. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності потребує часу, тож беріться до цього завдання з терпінням і підтримкою [19, с. 37].

Пам'ятайте, що кожна дитина унікальна, і важливо створити середовище, в якому вони можуть вільно досліджувати та розвивати свої сенсорні навички.

Отже, сенсорно-пізнавальна компетентність – це здатність дитини сприймати, обробляти та розуміти інформацію через свої сенсорні органи, такі як зір, слух, дотик, нюх і смак. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності включає в себе етапи від народження до післяшкільного віку. Діти поступово навчаються сприймати і реагувати на різні сенсорні стимули, розвиваючи важливі навички сприйняття та аналізу. Вправи та ігри важливі для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей. Дошкільні діти можуть вивчати світ навколо себе через гру, дотик до різних матеріалів, музику, малювання, конструювання та інші активності. Важливість ролі вихователів і батьків у розвитку цієї компетентності наголошується. Вони повинні створювати

стимулююче середовище, підтримувати дитину в її дослідженнях, запитувати питання та сприяти розвитку мовлення та творчості. Індивідуальний підхід до кожної дитини важливий, оскільки розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності може відрізнятись від дитини до дитини. Вихователі і батьки повинні слухати і спостерігати за потребами та інтересами кожної дитини.

Зрозуміння та підтримка розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності є ключовими для підготовки дітей до подальшого навчання та їхнього загального розвитку. Ця компетентність допомагає дітям краще розуміти і взаємодіяти з навколишнім світом, розвивати творчість і підготовку до навчання в школі.

2.3. Музична діяльність в сучасному закладі дошкільної освіти та методика її застосування як засобу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини

Музика є одним з найбагатших і дієвих засобів формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку, вона володіє силою емоційного впливу, виховує почуття людини, формує смаки. Музичне виховання надає нічим не замінне вплив на загальне формування: формується чутлива сфера, вдосконалюється мислення, виховується чуйність до краси в мистецтві і житті. Тільки розвиваючи емоції, інтереси, смаки дитини, дозволено долучити її до музичної культури, закласти її основи [45, с. 47].

Музика розвиває дитину розумово. Окрім відомостей про музику, які мають пізнавальне значення, бесіда про неї торкається різноманітних життєвих ситуацій, вчить дітей аналізувати, встановлювати взаємозв'язки тощо. Словник дітей збагачується доступними їм музичними термінами, образними словами і виразами, які характеризують настої, почуття, які передаються за допомогою музики [45, с. 15].

Діти дошкільного віку надзвичайно вразливі у цьому віковому періоді для формування сенсорно-пізнавальної компетентності. Цей процес

починається в дошкільному віці за допомогою роботи вихователя з різними засобами музичної діяльності. Таким чином, впливаючи з цього, музичний розвиток надає незамінний вплив на загальний розвиток дитини: формується емоційне середовище, вдосконалюється мислення, дитина стає чуйною в розумінні краси і мистецтва.

Музичне виховання і розвиток вимагають правильної організації освітньо-виховного процесу зі сторони вихователя. Формування сенсорно-пізнавальної компетентності засобами музичної діяльності – виховний процес, в якому педагог допомагає накопичити музичний досвід, придбати елементарні відомості. Рівень розвитку визначається поведінкою вихованців під час безпосередньо освітньої діяльності, творчими проявами до самостійної діяльності, участю в оглядах, конкурсах, фестивалях різного рівня. Якщо дитина за своєю ініціативою охоче співає, танцює, музикує і робить це виразно і правильно, то можна говорити про досить високий рівень розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності. Успіх музичного розвитку залежить від ступеня причетності і зацікавленості всього педагогічного колективу дошкільного закладу і від батьків, так як є інші можливості збагачення дітей музичними враженнями [45, с. 73].

Важливими засобами розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку та їх загального розвитку є спостереження та слухання. Спостерігаючи та слухаючи, «дитина в природних умовах може познайомитися з властивостями предметів, їх формою, величиною, кольором, звуком» [1].

Тут необхідні ігри, що сприяють розвитку цілеспрямованого слухового сприйняття. Здатність слухати і розуміти звуки не виникає сама по собі навіть при наявності гострого природного слуху. Її потрібно цілеспрямовано розвивати у дитини з ранніх років життя. Загальна мета цих ігор – відкрити для дошкільника особливий світ звуків, зробити їх привабливими, значущими, говорити про щось важливе. Більшість ігор має характер загадок, в яких діти по звуку відгадують їх джерело.

Процес музично-ритмічної творчості дітей дошкільного віку ефективно сприяє розвитку їх сенсорно-пізнавальної компетентності, тому що музика – це мова почуттів. Знайомлячи дитину з творами яскравого емоційного забарвлення, її спонукають до співпереживання, до роздумів про почуте. Прислухаючись до музичної мови, дитина здатна вловити зв'язок між емоційно-образним змістом твору і виразно образотворчими засобами, ознайомлення з якими їй доступно [3, с. 82].

У різних формах організації педагогічного процесу, задля розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти вихователем, крім основних видів музично-ритмічної діяльності, використовуються наступні засоби музичної діяльності:

1. Підготовчі вправи, спрямовані на відпрацювання будь-якого складного елемента танцювальної композиції, чіткості і правильності виконання рухів, які потім включаються в танець. Ці вправи допомагають збагатити дітей запасом різноманітних рухових вправ, виконуючи їх в танці, танці вільно, впевнено і невимушено.

2. Тренінгові композиції відрізняються від підготовчих вправ тим, що в них відпрацьовуються не тільки якийсь конкретний рух, а цілий ланцюжок рухових навичок, з яких складається та чи інша танцювальна композиція.

3. Образні вправи складають основу музично-ритмічних композицій, сюжетних ігор і дозволяють в рухах висловити різні за характером емоційні стани, сюжети, образи і настрої музичних творів. Такий вид вправ дозволяє розвинути у дітей творчу уяву, фантазію, виразну пластику, здатність до імпровізації в рухах [44, с. 49].

Особливістю вправ-композицій є їх спортивна спрямованість. Такі вправи сприяють освоєнню дитиною великого обсягу різноманітних рухів, розвивають почуття ритму, координацію, точність рухів, пам'ять, довільну увагу і швидкість реакції. Рекомендується їх включати в музично-ритмічні, фізкультурні заняття, спортивні свята і дозвілля.

4. Ігри – інсценування є різновидом основного виду музично - ритмічної діяльності – гри. Такі ігри спрямовані на розвиток у дітей фантазії, творчої уяви, здатності до імпровізації. Діти намагаються передати в русі різні ігрові образи через характер музики, вчать вчасно змінювати рухи. При проведенні таких ігор педагог використовує елементи костюмів, шапочки, маски. В іграх-композиціях потрібна установка на ігрові образи, де відбувається обігрування якоїсь конкретної ситуації, запропонованої дітям. Ігри-композиції сприяють розвитку здатності дітей до імпровізації, творчій уяві [44, с. 50].

5. Не менш цікавими і пізнавальними для дітей є пластичні етюди, які можна виконувати з атрибутами (стрічки, м'ячі). Цей вид музично-ритмічної діяльності, з одного боку, вимагає чіткого, правильного виконання рухів, які мають в основному спортивну спрямованість («їзда на велосипеді», напівобороти тулуба направо і наліво, помаху руками і ін.) і сприяють розвитку у дітей координації рухів, гнучкості і пластичності. З іншого боку, спрямований на реалізацію дитиною власного розуміння музики.

6. Найвищою точкою реалізації творчості, фантазії та самостійності дітей є музичні вистави, де активно здійснюється розвиток здібностей до музично-ритмічних рухів, адже у виставі самі діти є активними учасниками та виконавцями. Завдяки різноманітній тематиці даний вид музично-ритмічної діяльності дозволяє музично-ритмічний репертуар поєднувати з іншими видами художньо-творчої діяльності – образотворчої, поетичної, театральної, використовувати декорації, костюми [37, с. 33].

І, безсумнівно, важлива умова ефективності розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку у процесі музично-ритмічної творчості – узгодженість дій всього педагогічного колективу, використання єдиного репертуару по ритміці в різних формах роботи, а також єдності в підходах і вимогах різних фахівців. Один педагог як би підхоплює і поглиблює, доповнює на своїх заняттях один і той же музично-ритмічний матеріал, інтегруючи його із завданнями іншого змісту (наприклад, з розвитку

мовлення, формування математичних уявлень, ознайомлення з навколишньою природою).

Таким чином, практична робота вихователя з розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку у процесі музично-ритмічної творчості має бути організована в різних формах і видів музично-ритмічної діяльності.

Включення різноманітних видів музично-ритмічної діяльності в різні форми організації педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти (ранкова зарядка, бадьорить гімнастика після денного сну, дозвільні заходи, заняття з розвитку мовлення, образотворчої діяльності, самостійні ігри, прогулянки) дозволяють зробити заняття цікавими, захоплюючими, зняти розумову втому, підбадьорити, розкріпачити, підвищити настрій дітей, сконцентрувати їх увагу.

Висновки до розділу 2.

Сенсорно-пізнавальна компетентність – це здатність дитини сприймати, обробляти та розуміти інформацію через свої сенсорні органи, такі як зір, слух, дотик, нюх і смак.

Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності включає в себе етапи від народження до післяшкільного віку. Діти поступово навчаються сприймати і реагувати на різні сенсорні стимули, розвиваючи важливі навички сприйняття та аналізу. Вправи та ігри важливі для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей. Дошкільні діти можуть вивчати світ навколо себе через гру, дотик до різних матеріалів, музику, малювання, конструювання та інші активності.

Зрозуміння та підтримка розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності є ключовими для підготовки дітей до подальшого навчання та їхнього загального розвитку. Ця компетентність допомагає дітям краще розуміти і взаємодіяти з навколишнім світом, розвивати творчість і підготовку до навчання в школі.

Музична діяльність безпосередньо і сильно впливає на формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку вже в перші роки його життя, займає велике місце в музичному вихованні і в загальному культурному розвитку дошкільнят.

Знайомлячи дитину з творами яскравого емоційного забарвлення, її спонукають до співпереживання, до роздумів про почуте. Прислухаючись до музичної мови, дитина здатна вловити зв'язок між емоційно-образним змістом твору і виразно образотворчими засобами, ознайомлення з якими їй доступно.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Визначення стану сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку

З метою вивчення стану сформованості та розвитку сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку на базі Старотроянівського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Пролісок» с. Старі Трояни Суворовської селищної ради Одеської області була апробована система дослідно-експериментальної роботи з формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Апробація системи дослідно-експериментальної роботи відбувалась у три етапи: констатувальному, формувальному та контрольному, кожен з яких передбачав реалізацію відповідних цілей та завдань у межах кваліфікаційної роботи.

I етап – констатувальний етап дослідження. На цьому етапі визначались рівні, критерії, показники сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку. Наведено покроковий алгоритм проведення методики з визначення стану сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку у групі з 20 осіб, яка була розділена на 2 міні-групи. У подальшій роботі, на формувальному етапі дослідження, з кожною міні-групою з 10 осіб проводилася робота з використанням різних форм та засобів музичної діяльності.

II етап – формувальний етап дослідження. На цьому етапі було впроваджено експериментальну програму роботи з розвитку сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор та музично-ритмічної творчості.

III етап – контрольний етап дослідження. На етапі контрольного експерименту було проведено повторне визначення рівнів сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку, порівняння з вихідним рівнем розвитку та зіставлення результатів ефективності різних засобів музичної діяльності: музично-дидактичних ігор та музично-ритмічної творчості.

Нижче розглянемо особливості визначення рівня сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку на основі розробленої **методики «Дослідження розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку»**.

Мета дослідження: визначити рівень розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку та з'ясувати особливості сприйняття і обробки ними інформації через різні сенсорні канали.

Алгоритм реалізації методики:

1. Підготовка: забезпечення комфортного середовища для дітей. Ми зробили так, щоб діти відчували себе вільно та безпечно.

2. Сенсорні завдання: розроблено низку завдань, які передбачали включення зорового сприйняття, слухової чутливості дітей, тактильні відчуття, запах, смак тощо.

3. Спостереження: ми спостерігали за реакцією дітей на кожне завдання. Реєстрували їхні відповіді, активність та зацікавленість.

4. Оцінка результатів: проведено аналіз зібраних даних для визначення рівня сформованості сенсорно-пізнавальної компетентності дошкільників.

5. Висновки та рекомендації: наприкінці контрольного етапу дослідження зроблено висновки щодо рівня розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності кожної дитини, надані рекомендації для її подальшої підтримки та розвитку.

Опис блоків завдань методики

I. Завдання на визначення зорового сприйняття для дітей дошкільного віку.

1. *Розпізнавання кольорів:* надано дітям аркуші з різнокольоровими картинками (*Додаток А*); попросили дошкільників назвати кожний колір і, по можливості, знайти предмети того ж кольору навколо себе.

2. *Визначення форм:* продемонстровано дітям карти з різними геометричними формами (круг, квадрат, трикутник) (*Додаток А*); попросили дошкільників назвати кожну форму та знайти об'єкти такої самої форми у приміщенні, де вони знаходились.

3. *Зіставлення образів:* дітям було запропоновано картинки з зображенням тварин, де частина зображення відсутня; попросили дошкільників визначити, чого саме бракує, і доповнити картинку.

4. *Класифікація за розміром:* розміщено перед дітьми різні предмети різних розмірів; попросили дошкільників впорядкувати об'єкти від найменшого до найбільшого чи навпаки.

5. *Пошук різниць:* представлено два малюнки, які виглядали майже однаково (*Додаток А*); звернули увагу дітей на дрібні різниці між ними та попросили вказати, що змінилося.

6. *Подружжя об'єктів:* надано картки зі зображенням пар об'єктів; попросили дошкільників знайти пару для кожного об'єкта (*Додаток А*).

7. *Графічні вправи:* надано аркуші для малювання, де діти змогли виражати свої власні ідеї та наслідувати готові малюнки; спостерігали за їхнім творчим процесом та взаємодіяли з ними щодо вибору кольорів та форм.

Ці завдання створили можливості для дослідження рівня зорового сприйняття дітей, враховуючи їхню здатність розрізняти кольори, форми, розміри, а також сприяли розвитку уваги та уваги дошкільників до деталей.

II. Завдання на визначення чутливості для дітей дошкільного віку.

1. *Ідентифікація звуків:* програно різні звуки (музичні, природні, предметів), де згодом ми попросили дітей ідентифікувати кожен звук. Наприклад, дзвінок, пташиний спів, вода крапає та ін.

2. *Розрізнення ритму:* було запущено ритмічну мелодію, де згодом ми попросили дітей слухати і розрізняти різні ритмічні елементи.

3. *Слухання інструкцій*: надано дітям інструкції на слух; наприклад, попросили їх стукати, коли чують певний звук, або зупинятися, коли звук припиняється.

4. *Знаходження джерела звуку*: ми використали звукові ефекти і попросили дітей визначити, з якого боку чи з якого предмета вони почули звук. Це розвинуло їх просторову чутливість.

5. *Ігрові завдання на відтворення звуків*: було запропоновано дітям інструменти (наприклад, маракаси, дзвіночки), де ми надихнули дітей створювати власні звуки. Потім всі ділитися своїми творами та визначали, які звуки було створено.

6. *Слухання і розуміння оповідань*: ми запропонували дітям прослухати аудіозаписи невеличких оповідань та попросили їх розповісти, що вони почули: про які події, персонажів йшлося, які основні ідеї оповідань.

7. *Розрізнення висоти звуку*: ми використали музичні інструменти та записи різних музичних нот та попросили дітей визначити висоту звуку (низький, середній, високий).

Ці завдання допомогли визначити рівень слухової чутливості дітей, розвинути їх здатність розрізняти, аналізувати та реагувати на різні звуки в оточуючому середовищі.

III. Завдання на визначення дотику для дітей дошкільного віку:

1. *Тактильні відчуття*: розмістили на столі різні матеріали і текстури (шовк, льон, гума, дерево) і попросили дітей торкнутися кожного матеріалу та описати свої відчуття (гладенький, м'який, грубий).

2. *Розпізнавання об'єктів на дотик*: розмістили на столі різні предмети і попросили дітей з закритими очима, «навпомацки» визначити об'єкт на дотик: наприклад, ключ, пазл, пластилін.

3. *Задачі на координацію рухів*: ми створили завдання, що вимагають точності рухів долонь та пальців, наприклад завдання з лабіринтом для пальців (Додаток Б).

4. *Диференціація тиску*: дітям запропонували завдання, де вони повинні використовувати руки для відтворення дій за допомогою різного тиску: розфарбовування, масаж глиняними кульками або створення зігнутих або прямих ліній на папері.

5. *Робота з текстурними картками*: дітям запропонували картки з різними текстурами (шорстка, гладка, шерсть) і попросили відчутти на дотик кожну картку та назвати текстуру.

6. *Практика моторики рук*: ми запропонували завдання, що включають малювання, вирізання та склеювання. Це допомагає розвивати дрібну моторику і відчуття простору.

7. *Ігри з розпізнаванням форм на дотик*: ми розмістили різні форми у мішечках та попросили дітей визначити форму на дотик, не дивлячись. Це розвиває у дітей здатність відчувати та розпізнавати форми.

Ці завдання допомогли нам визначити рівень чутливості дітей до дотику, розвиваючи при цьому їхні тактильні навички та здатність відчувати та розрізняти різні текстури і властивості об'єктів.

IV. Завдання на визначення запаху і смаку для дітей дошкільного віку:

1. *Розпізнавання запахів*: ми розмістили запашні предмети (квіти, фрукти, трави) в закритих контейнерах. Діти повинні вгадати, який запах у кожному контейнері.

2. *Зіставлення запахів та предметів*: діти отримали предмети із запахом (апельсин, м'ята). Вони повинні були відповісти на питання: «Який предмет має такий самий запах?».

3. *Визначення смаку їжі*: діти попробували різні їжі і описують їхній смак (солодкий, кислий, гіркий). Це завдання розвиває їхню спроможність визначати основні смакові якості.

4. *Ідентифікація ароматів*: представлено дітям контейнери з різними ароматами (кава, ваніль, лимон). Вони повинні були ідентифікувати кожен аромат.

5. *Зіставлення смаку та запаху:* запашні і ароматизовані продукти (апельсин та апельсиновий лимонад) було розміщено поруч. Діти повинні були визначити, які смаки відповідають запахам.

6. *Розпізнавання ароматизованих героїв:* герої казок або мультфільмів представляються ароматизованими картинками. Діти повинні були визначити, який герой відповідає кожному аромату.

7. *Смакові експерименти:* дітям було запропоновано різні продукти для проб, такі як фрукти, мед або йогурт. Вони описували смак кожного продукту та обирали свій улюблений.

Ці завдання сприяли розвитку здатності розпізнавати та оцінювати запахи і смаки, розвиваючи таким чином сенсорно-пізнавальну компетентність дітей.

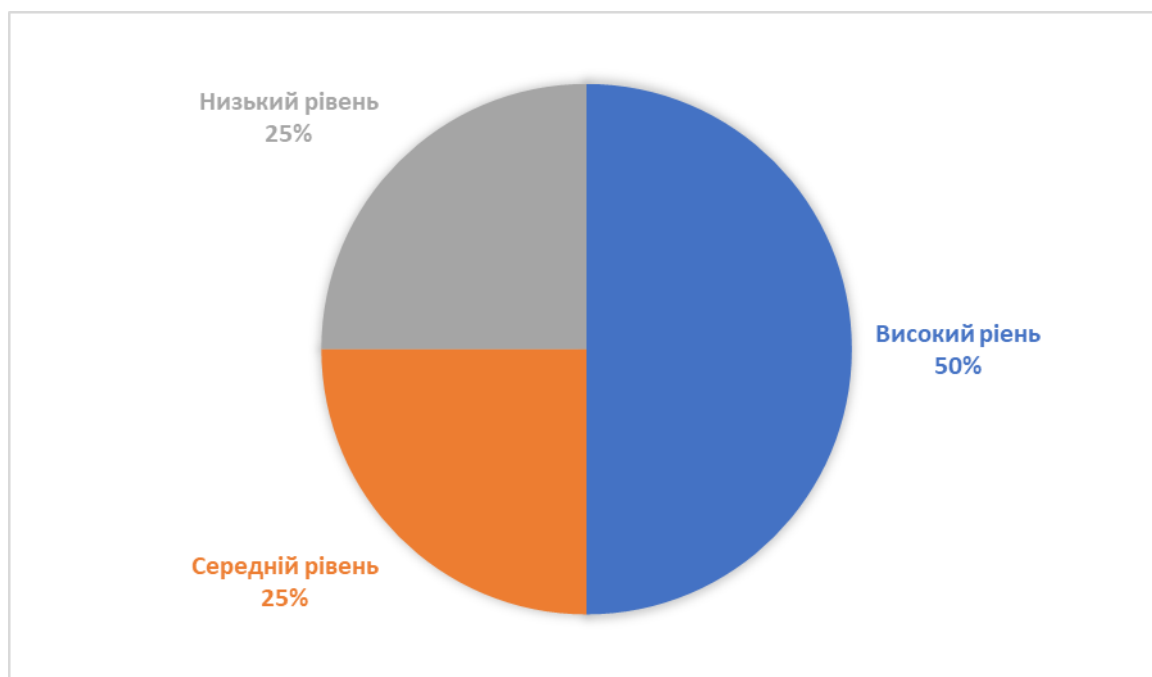
Нижче надаємо детальний аналіз результатів дослідження з дітьми дошкільного віку за всіма блоками завдань та подаємо наочне бачення цих результатів.

1. Опис результатів дослідження за першим блоком завдань, а саме зорового сприйняття дітей дошкільного віку:

Половина дітей (50%) з 20 дошкільників продемонстрували високий рівень зорового сприйняття. Вони успішно розпізнали кольори, форми, виконували завдання на класифікацію та виявлення різниць. Зазначається велика увага до деталей і ефективно взаємодіяли з графічними вправами.

Чверть дітей (25%) з 20 дошкільників демонстрували середній рівень зорового сприйняття. Вони успішно впоралися з деякими завданнями, але можливо мали деякі труднощі з певними аспектами, такими як класифікація за розміром чи знаходження різниць у графічних вправах.

Інша чверть дітей (25%) з 20 дошкільників виявили низький рівень зорового сприйняття. Вони можуть потребувати додаткової підтримки та вправ для розвитку навичок розпізнавання та ідентифікації кольорів, форм і деталей. Важливо звертати увагу на їхні індивідуальні потреби та розробляти індивідуальний підхід до навчання.



Малюнок 3.1. Результати дослідження сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку (зорове сприйняття)

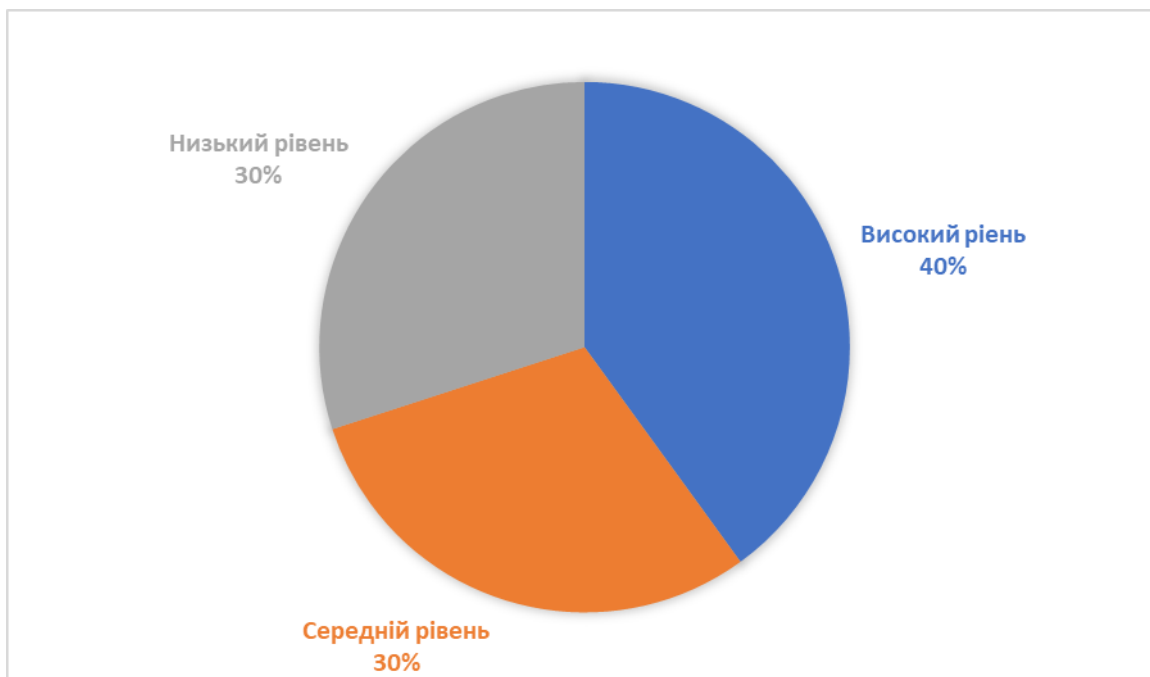
Цей аналіз (див. мал. 3.1.) дозволяє нам краще розуміти рівень зорового сприйняття дітей і взаємодіяти з ними, надаючи підтримку та стимулюючи розвиток у відповідності до їхніх потреб та здібностей.

II. Опис результатів дослідження за другим блоком завдань, а саме слухової чутливості дітей дошкільного віку:

Вісім з двадцяти дітей (40%) проявили високий рівень слухової чутливості. Вони успішно розрізняли різні звуки, виявляли ритмічні елементи та ефективно виконували завдання на слухання та розуміння інструкцій.

Шість з двадцяти дітей (30%) продемонстрували середній рівень слухової чутливості. Вони успішно справлялися з більшістю завдань, але можливо мали деякі труднощі з розпізнаванням певних звуків чи ритмічних структур.

Шість з двадцяти дітей (30%) виявили низький рівень слухової чутливості. Вони можуть потребувати додаткового часу та уваги для розвитку навичок розрізнення та ідентифікації різних звуків. Важливо створити індивідуальні підходи для їхнього розвитку.



Малюнок 3.2. Результати дослідження сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку (слухова чутливість)

Цей аналіз (див. мал. 3.2.) дозволяє краще визначити рівень слухової чутливості дітей та з'ясувати, які аспекти можуть потребувати додаткової уваги та підтримки. За результатами дослідження рекомендовано адаптувати методи навчання, враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини.

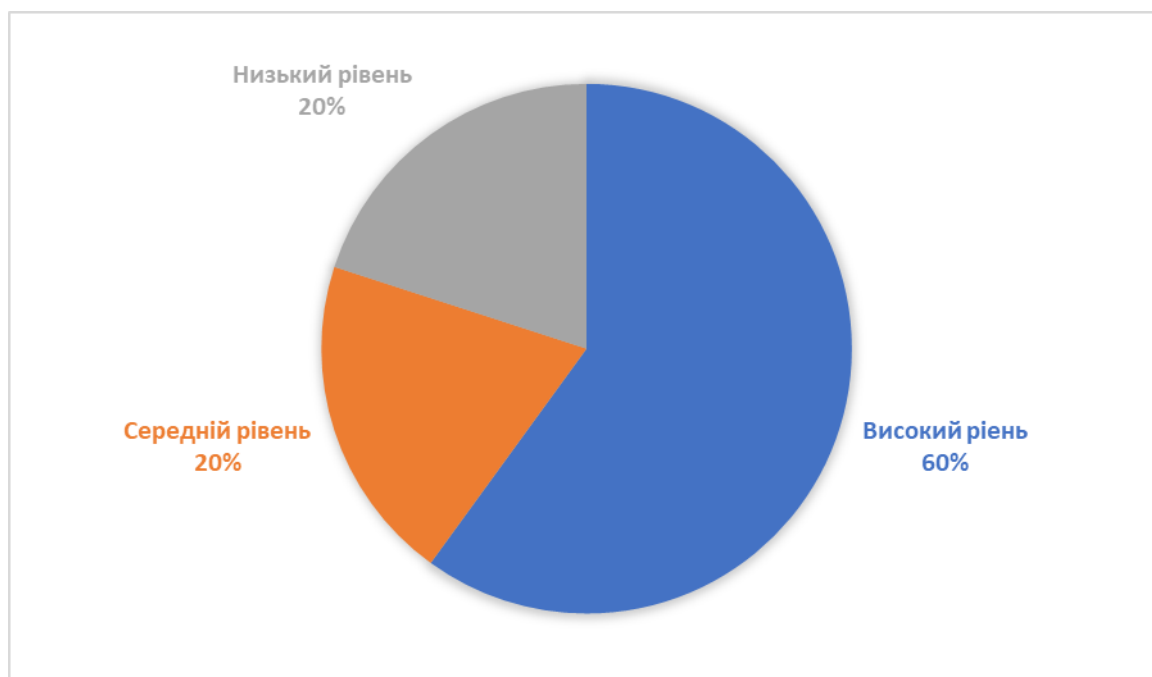
III. Опис результатів дослідження за третім блоком завдань, а саме чутливості до дотику дітей дошкільного віку:

Дванадцять з двадцяти дітей (60%) продемонстрували високий рівень чутливості до дотику. Вони успішно розпізнали різні текстури, виконували завдання на розпізнавання форм та об'єктів на дотик, а також ефективно виконували завдання на координацію рухів.

Чотири з двадцяти дітей (20%) продемонстрували середній рівень чутливості до дотику. Вони загалом успішно впоралися з завданнями, але відчували труднощі в розпізнаванні певних текстур або форм.

Інші чотири з двадцяти дітей (20%) виявили низький рівень чутливості до дотику. Вони потребують додаткової уваги, зокрема використання

тренувальних вправ для розвитку тактильних навичок та взаємодії з різними текстурами та об'єктами.



Малюнок 3.3. Результати дослідження сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку (чутливість до дотику)

Цей аналіз (див. мал. 3.3.) дозволяє ліпше з'ясувати рівень чутливості до дотику дітей та визначити, які аспекти можуть потребувати додаткової уваги та розвитку.

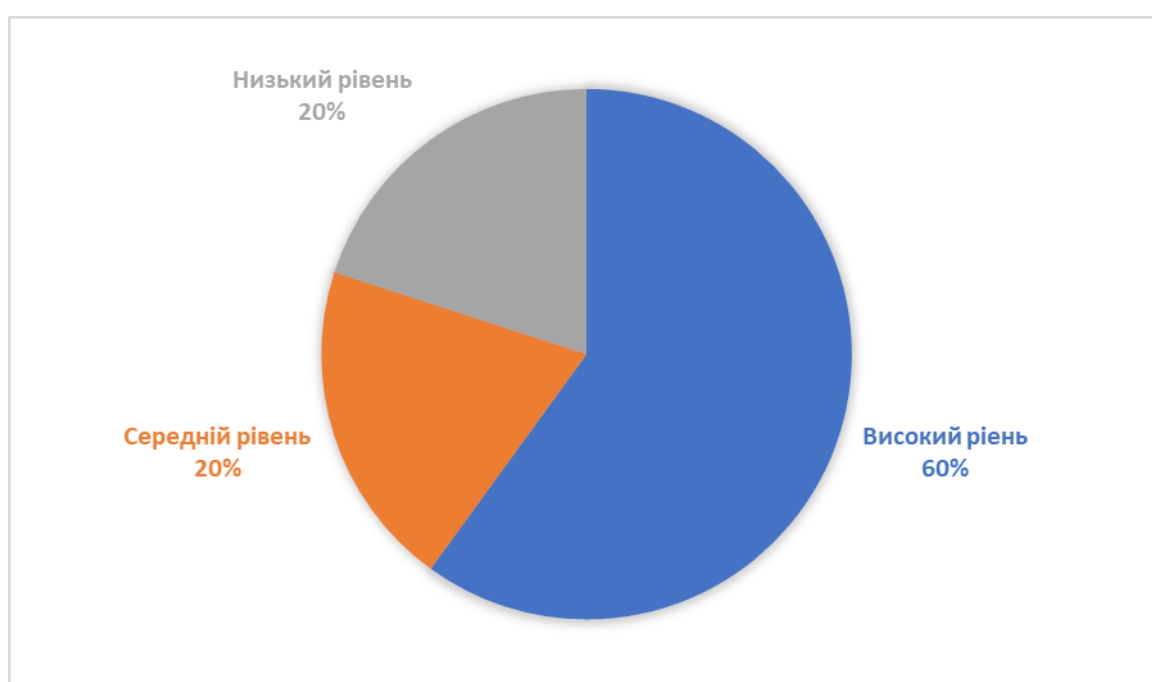
IV. Опис результатів дослідження за четвертим блоком завдань, а саме дослідження запаху і смаку дітей дошкільного віку:

Шість з двадцяти дітей (30%) продемонстрували високий рівень у визначенні запахів і смаків. Вони успішно розпізнали та зуміли порівняти аромати та смаки, демонструючи високу чутливість до різних запахів і смаків.

Вісім з двадцяти дітей (40%) демонстрували середній рівень у визначенні запахів і смаків. Вони впізнали більшість ароматів і смаків, але, можливо, виявили труднощі в ідентифікації деяких менш звичайних ароматів.

Шість з двадцяти дітей (30%) виявили низький рівень у визначенні запахів і смаків. Вони потребують додаткової практики та вправ для розвитку здатності розпізнавання та оцінювання запахів і смаків.

Відповідний аналіз (див. мал. 3.4.) надає інформацію щодо рівня розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у визначенні запахів і смаків у дітей дошкільного віку. Індивідуалізація навчання та ігор з орієнтацією на розвиток цих навичок може допомогти дітям розвинути свою чутливість до запахів і смаків.



Малюнок 3.4. Результати дослідження розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку (запах і смак)

Таким чином, результати дослідження показали, що у дітей старшого дошкільного віку існують значні розбіжності щодо рівнів сформованості сенсорно-пізнавальної компетентності. Деякі діти виявили високий рівень сенсорно-пізнавальної компетентності. Вони ефективно справлялися з завданнями та демонстрували сенсорну досвідченість. Більшість дітей показали середній рівень сенсорно-пізнавальної компетентності. Деякі діти виявили низький рівень сенсорно-пізнавальної компетентності. Вони потребують додаткової уваги та практики для розвитку відповідних умінь та

навичок. Тому, дуже важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини при розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності. Персоналізовані методи та ігри можуть сприяти оптимальному розвитку кожної дитини. Результати дослідження свідчать про важливість стимулювання розвитку сенсорних навичок у дошкільників переважно засобами різноманітних інтерактивних ігор, експериментування та практичних завдань.

3.2. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку у процесі музично-ритмічної творчості.

Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку через музично-ритмічну творчість може включати елементи музичної гри, рухливих ігор та використання різноманітних звуків. Це сприяє не лише розвитку музичних здібностей, але й поліпшенню сприйняття ритму, звукової диференціації та розвитку моторики. Важливо враховувати індивідуальні особливості дітей та створювати стимулююче середовище для їхнього творчого вираження.

Програма музично-ритмічної творчості для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дошкільників з якими було проведене експериментальне дослідження з десятьма дошкільнятами групи включає такі напрями роботи:

1. Знайомство зі звуками: використання різноманітних музичних інструментів та предметів для експериментування зі звуками, що сприяє розвитку слухового сприйняття.

2. Музичні ігри: створення ігор, які включають елементи ритму та мелодії, сприяє розвитку музичних навичок та координації рухів.

3. Рухливі активності: поєднання музики з рухами допомагає розвивати моторику та координацію, а також сприяє усвідомленню ритмічних структур.

4. Творчі завдання: надання можливості дітям виражати свої ідеї через створення власних музичних композицій чи рухових виразів.

5. Групові проекти: залучення дітей до колективних музичних вистав та творчих проектів сприяє розвитку соціальних навичок.

Ця програма має на меті не лише розвинути музичні здібності, але й сприяти загальному сенсорно-пізнавальному розвитку дитини. Детальніше подано нижче у таблиці :

Таблиця 3.1.

Зміст програми музично-ритмічної творчості для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дошкільників.

Направлення музично-ритмічної творчості	Мета направлення	Назва та зміст ігор
1. Знайомство зі звуками	Ігри не лише допомагають дітям ознайомитися зі звуками, але й розвивають їхні сприйняття та творчі навички.	<p>«Звучна прогулянка» Розташуйте різні предмети чи картинки зображення звірів у приміщенні чи на вулиці. Кожен предмет пов'язаний із певним звуком. Діти рухаються від одного «звучного» місця до іншого, слухаючи та вгадуючи звуки.</p> <p>2. «Музичні інструменти». Представте дітям різні музичні інструменти (тримбон, барабан, флейта) та дозвольте їм вигравати їх або визначати, який інструмент грає, коли ви його демонструєте.</p> <p>3. «Шукачі звуків». Розташуйте дітей у приміщенні та надайте кожному групуванню завдання відшукати певні звуки (шепіт, дзвінок, дзюрчання води). Потім діти обговорюють та імітують знайдені звуки.</p> <p>4. «Звукова асоціація». Покажіть дітям картинку або предмет і попросіть їх висловити асоційований звук. Наприклад, зображення kota може викликати «мяу», а картинка дощу – «шум дощу».</p> <p>5. «Музична історія». Розповідайте дітям історію, супроводжуючи її звуками. Вони можуть вигадувати звуки для різних подій чи персонажів, що робить оповідь більш цікавою та взаємодійною.</p>
2. Музичні ігри	Ігри розвивають музичні навички і сприяють фізичному розвитку та соціальній	<p>1. «Музичні стільці». Розмістіть стільці в коло та намотайте на кожний з них картку з малюнком різних музичних інструментів. Під час музичного відтворення діти рухаються навколо стільців, а коли музика зупиняється, вони сідають на стілець, обраного інструмента малюнок на якому потрапив їм.</p> <p>2. «Ритмічна станція». Розмістіть різні станції з</p>

	взаємодії серед дошкільнят.	<p>ритмічними інструментами (бубонці, дзвіночки, тарілки) у кімнаті. Діти обходять станції, використовуючи інструменти та створюючи власні ритми.</p> <p>3. «Музичні тіло-букви». Пропонуйте дітям створювати форми зі своїх тіл під різні музичні ритми. Наприклад, вони можуть утворювати коло під час кругового ритму або лінію під час прямого ритму.</p> <p>4. «Танцювальна станція». Розмістіть на підлозі різнокольорові кола або фігури. Коли музика грає, діти танцюють та пересуваються до наступної кольорової зони.</p> <p>5. «Звуковий художник». Дайте дітям можливість створювати картини, використовуючи різні музичні інструменти. Кожен інструмент може представляти різні кольори чи лінії на їхніх «музичних полотнах».</p>
3. Рухливі активності	<p>Рухливі активності з музикою сприяють фізичному розвитку, координації та ритмічному сприйняттю у дітей дошкільного віку.</p>	<p>«Музична стежина». Покладіть на підлогу кольорові картки. Під час відтворення музики діти рухаються по стежині, враховуючи кольори та формуючи різноманітні маршрути.</p> <p>2. «Танець з бульбашками». Пускайте бульбашки під час музичного відтворення і дозвольте дітям танцювати та ловити їх. Ця активність поєднує рух та веселощі.</p> <p>3. «Музичний лімбо». Використовуйте музику для гри в лімбо. Діти повинні пройти під уявним лімбо-стержнем, коротаючи його рухаючись під музичний ритм.</p> <p>4. «Хованки з музикою». Грайте в хованки, причому музика слугує сигналом для пошуку або приховування. Змінійте темп музики, щоб створити емоційний ефект.</p> <p>5. «Музичний кітеж». Розставте кілька «стацій» з картинками різних тварин. Коли музика грає, діти рухаються навколо, і коли музика зупиняється, вони повинні швидко зупинитися та «перетворитися» на тварину, яку побачили останньою.</p>
4. Творчі завдання	Ці завдання сприяють розвитку творчих та виразних здібностей у дошкільнят	<p>1. «Музичний малюнок». Надайте дітям аркуші паперу та музичні інструменти. Прослухавши певний музичний фрагмент, діти створюють малюнок, відтворюючи свої враження від звучання.</p> <p>2. «Музична історія». Зберіть різні предмети або картинки та пов'яжіть їх із різними звуками. Діти обирають предмет та розповідають історію,</p>

	через музику.	<p>використовуючи звуки обраного об'єкта.</p> <p>3. «Світ музичних образів». Надайте дітям можливість створити власні «музичні образи» за допомогою рухів, жестів та звуків, які вони обирають самі. Це може бути як танець, так і рухливе вираження.</p> <p>4. «Музичний театр тіней». Перекрийте світло з вікна простиралом та використовуйте лампу для проектування тіней дітей на стіну. Під час музичного відтворення, діти можуть створювати рухомі тіні та розповідати свою історію.</p> <p>5. «Імпровізаційний концерт». Дайте дітям можливість використовувати різні музичні інструменти та предмети для створення власного музичного виступу. Це може бути груповою або індивідуальною творчістю.</p>
5. Групові проекти	Творчі музичні проекти допомагають дітям виражати свою творчість, розвивати музичні навички та вчити їх співпраці в групі.	<p>1. «Музичний казковий світ». Разом із дітьми створіть музичний казковий світ, використовуючи різні музичні інструменти та звуки. Діти можуть обирати персонажів, створювати їхні тематичні мелодії та рухи.</p> <p>2. «Звуковий ландшафт». Розпочніть проект з обговорення різноманітних звуків, які діти чули в природі чи навколишньому середовищі. Потім дозвольте їм створити власний «звуковий ландшафт» за допомогою інструментів та звуків, які вони можуть виготовити.</p> <p>3. «Музична фотографія». Попросіть дітей вибрати фотографії з різних сценаріїв та створити музичний супровід для кожного зображення. Це може включати в себе підбір музичних фрагментів, створення власних мелодій чи навіть відтворення звуків об'єктів на фото.</p> <p>4. «Музичний тунель часу». Розпочніть з обговорення різних музичних епох (класика, джаз, рок тощо). Діти можуть створити «тунель часу», використовуючи власні музичні інтерпретації різних періодів.</p> <p>5. «Звуковий пейзаж міста». Розпочніть дискусію про звуки, які можна почути у місті. Діти можуть створити музичний проект, що відтворює ритми та мелодії міського оточення, використовуючи різні інструменти та об'єкти.</p>

Таким чином, узагальнюючи всі особливості Програми з розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дошкільників у процесі музично-ритмічної творчості, можна зробити деякі висновки.

Музично-ритмічна творчість сприяє розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності. Активна участь дітей у музично-ритмічних заняттях сприяє розвитку їхнього слухового та візуального сприйняття. Музична творчість може сприяти розвитку мовлення, концентрації уваги та пам'яті.

Застосування різноманітних ігор та активностей, таких як знайомство зі звуками, рухливі ігри та творчі завдання, є ефективним способом залучення дітей та розвитку їхніх сенсорно-пізнавальних навичок.

Музично-ритмічна творчість сприяє соціальному розвитку дітей. Групові проєкти та колективні музичні вистави сприяють розвитку соціальних навичок та співпраці між дітьми. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини є ключовим елементом успішної програми, дозволяючи адаптувати завдання та вправи для оптимального розвитку. Використання музично-ритмічної творчості для інтеграції з іншими аспектами навчання, такими як мовлення, математика та розвиток моторики.

Отже, музично-ритмічна творчість є ефективним інструментом для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дошкільників, сприяючи їхньому загальному розвитку та творчому вираженню.

3.3. Формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор.

Формування сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку за допомогою музично-дидактичних ігор є ефективним підходом. Використання різноманітних звуків, ритмів та музичних інструментів сприяє розвитку слухового та тактильного сприйняття, поліпшенню координації рухів та розвитку мовлення дітей.

Музично-дидактичні ігри – це спеціально розроблені активності, спрямовані на навчання та розвиток дітей через музичну діяльність. Ці ігри сприяють розвитку слухового сприйняття, ритмічних навичок, творчості та спільної взаємодії. Метою таких ігор є не лише навчання музики, а й розвиток різних аспектів особистісного зростання у дітей.

Програма формування сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку засобом музично-дидактичних ігор, з якими було проведене експериментальне дослідження з іншими п'ятьма дошкільнятами групи включає такі напрями роботи:

1. Тиждень 1: Знайомство із звуками

- *Гра «Шукачі звуків»:* діти слухають різні звуки (природні, музичні, побутові) та вгадують їх джерело.

- *Музична прогулянка:* спільна прогулянка, під час якої діти визначають різні звуки в природі.

2. Тиждень 2: Ритм та рухи

- *Танцювальна веселка:* діти танцюють під різні ритми, змінюючи рухи згідно з музикою.

- *Ритмічні інструменти:* виготовлення простих ударних інструментів та гра в колективний оркестр.

3. Тиждень 3: Ігри зі звуками і словами

- *Словесна ритміка:* використання римованих слів та ритмічних вправ для розвитку мовлення.

- *«Музичне слухання»:* слухання музики та обговорення вражень.

4. Тиждень 4: Творчість та виразність

- *Створення музичних інструментів:* виготовлення простих інструментів із доступних матеріалів.

- *Музична історія:* спільне створення музичної історії, де діти можуть виражати свої власні ідеї.

5. Тиждень 5: Підсумковий концерт

- *Міні-концерт*: Представлення власних музичних творів та ігор перед іншими дітьми та вихователями.

Ця програма сприяє розвитку слухового, тактильного та рухового сприйняття, а також сприяє розвитку мовлення та творчості у дітей.

Ось приклади музично-дидактичних ігор для дітей дошкільного віку які були включені у зміст програми з формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор (див. табл. 3.2.) :

Таблиця 3.2.

Зміст музично-дидактичних ігор з формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку

Назва музично-дидактичної гри	Опис музично-дидактичної гри
1. «Музична стіл»	Розташуйте різні музичні інструменти (наприклад, маракаси, дзвіночки, барабани) на стіл, і дозвольте дітям досліджувати їх звучання та властивості.
2. «Ритмічний парад»	Діти утворюють парад, використовуючи різні ритмічні інструменти. Ведучий диригує, змінюючи темп та ритм, і діти повинні наслідувати.
3. «Шукай музичні пари»	Розташуйте картки із зображеннями музичних інструментів та їх назвами. Діти повинні знаходити відповідності між картками.
4. «Музична доріжка»	Розмістіть картинки з різними звуками (природа, транспорт, музика) по доріжці. Діти рухаються вздовж доріжки, визначаючи та називаючи звуки.
5. «Музичні танці»	Зіграйте різні жанри музики, а діти виражають свої емоції та рухи відповідно до ритму.
6. «Мелодійна історія»	Створіть історію, використовуючи слова та фрази, які мають музичні асоціації. Діти слухають та виражають свої враження за допомогою рухів або малюнків.
7. «Музичний мікс»	Дайте дітям можливість створювати свій власний музичний мікс, комбінуючи різні інструменти та звуки.

Узагальнюючи вищевикладене, можна визначити наступні ключові позиції: музичні ігри є ефективним інструментом для стимулювання розвитку сенсорно-пізнавальних навичок у дітей дошкільного віку; музично-дидактичні ігри сприяють формуванню слухового та тактильного сприйняття, розвитку рухових навичок, та вдосконаленню мовлення; програма з музично-дидактичними іграми повинна враховувати індивідуальні особливості дітей та сприяти їх творчому розвитку; застосування музичних ігор може бути успішною інтеграцією з іншими галузями розвитку, такими як мовлення, математика та соціальна взаємодія; дошкільний вік є критичним періодом для формування сенсорно-пізнавальної компетентності, і використання музичних ігор може сприяти оптимальному розвитку дітей; важливо створювати сприятливе середовище для навчання, залучаючи батьків та вихователів до цього процесу.

Отже, дослідження вказує на значущість музично-дидактичних ігор як ефективного засобу розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку.

3.4. Порівняльна ефективність дослідно-експериментальної роботи з формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини засобами музичної діяльності.

Доцільно відзначити, що з однією з міні-груп дітей дошкільного віку (у кількості 10 осіб), які брали участь у контрольному етапі експерименту, згодом була проведена програма музично-ритмічної творчості для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності, яка включала такі напрями роботи: знайомство зі звуками, музичні ігри, рухливі активності, творчі завдання, групові проєкти тощо. З іншою міні-групою дітей (також із 10 осіб) була проведена програма з формування сенсорно-пізнавальної компетентності засобом музично-дидактичних ігор за такими напрямами: знайомство із звуками, ритм та рухи, ігри зі звуками і словами, творчість та виразність, підсумковий концерт.

Тому, на третьому етапі дослідження, у рамках контрольного експерименту, було проведено повторне визначення рівнів сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку, порівняння з вихідним рівнем розвитку та зіставлення результатів ефективності різних засобів музичної діяльності: музично-дидактичних ігор та музично-ритмічної творчості.

Зауважимо, що для зіставлення результатів у цьому експерименті ми взяли на перевірку тільки завдання другого блоку, які були використані і на констатувальному етапі дослідження.

II. Завдання на визначення чутливості для дітей дошкільного віку.

1. *Ідентифікація звуків:* програно різні звуки (музичні, природні, предметів) де згодом ми попросили дітей ідентифікувати кожен звук. Наприклад, дзвінок, пташиний спів, вода крапає та ін.

2. *Розрізнення ритму:* було запущено ритмічну мелодію де згодом ми попросили дітей слухати і розрізняти різні ритмічні елементи.

3. *Слухання інструкцій:* надано дітям інструкції на слух; наприклад, попросили їх стукати, коли чують певний звук, або зупинятися, коли звук припиняється.

4. *Знаходження джерела звуку:* ми використали звукові ефекти і попросили дітей визначити, з якого боку чи з якого предмета вони почули звук. Це розвинуло їх просторову чутливість.

5. *Ігрові завдання на відтворення звуків:* було запропоновано дітям інструменти (наприклад, маракаси, дзвіночки) де ми надихнули дітей створювати власні звуки. Потім всі ділитися своїми творіннями та визначали, які звуки були створені.

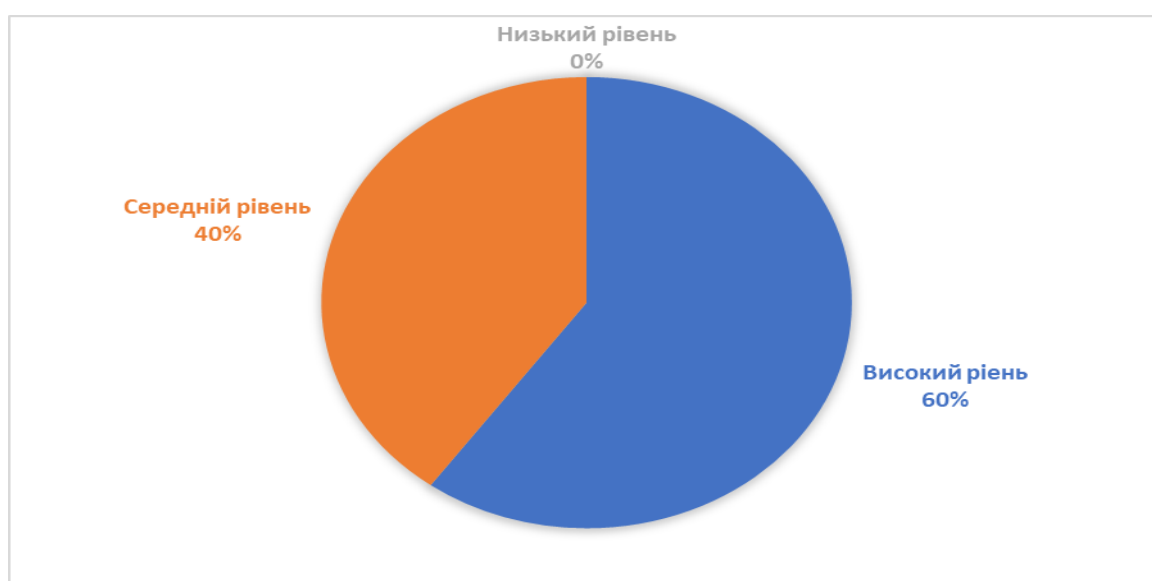
6. *Слухання і розуміння оповідань:* ми пограли короткі аудіозаписи оповідань та попросили дітей розповісти, що вони чули. Вони описували події, персонажі та основні ідеї.

7. *Розрізнення висоти звуку*: ми використали музичні інструменти та записи різних музичних нот та попросили дітей визначити висоту звуку (низький, середній, високий).

Ці завдання допомогли визначити рівень слухової чутливості дітей, розвинути їх здатність розрізняти, аналізувати та реагувати на різні звуки в оточуючому середовищі. Результати дослідження за другим блоком завдань, а саме слухової чутливості дітей дошкільного віку, на контрольному етапі експерименту виявилися наступними:

1. **Результати дослідження першої міні-групи (10 дошкільнят) з якими була проведена програма музично-ритмічної творчості для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності.**

Шість дітей з десяти (60%) проявили високий рівень слухової чутливості. Вони успішно розрізняли різні звуки, виявляли ритмічні елементи та ефективно виконували завдання на слухання та розуміння інструкцій. Чотири дитини з десяти (40%) продемонстрували середній рівень слухової чутливості. Вони успішно справлялися з більшістю завдань, але мали деякі труднощі з розпізнаванням певних звуків чи ритмічних структур. Низький рівень слухової чутливості не було виявлено. Цей факт показує, що програма, яка була проведена з даною групою дітей, має позитивний ефект (мал. 3.5.).



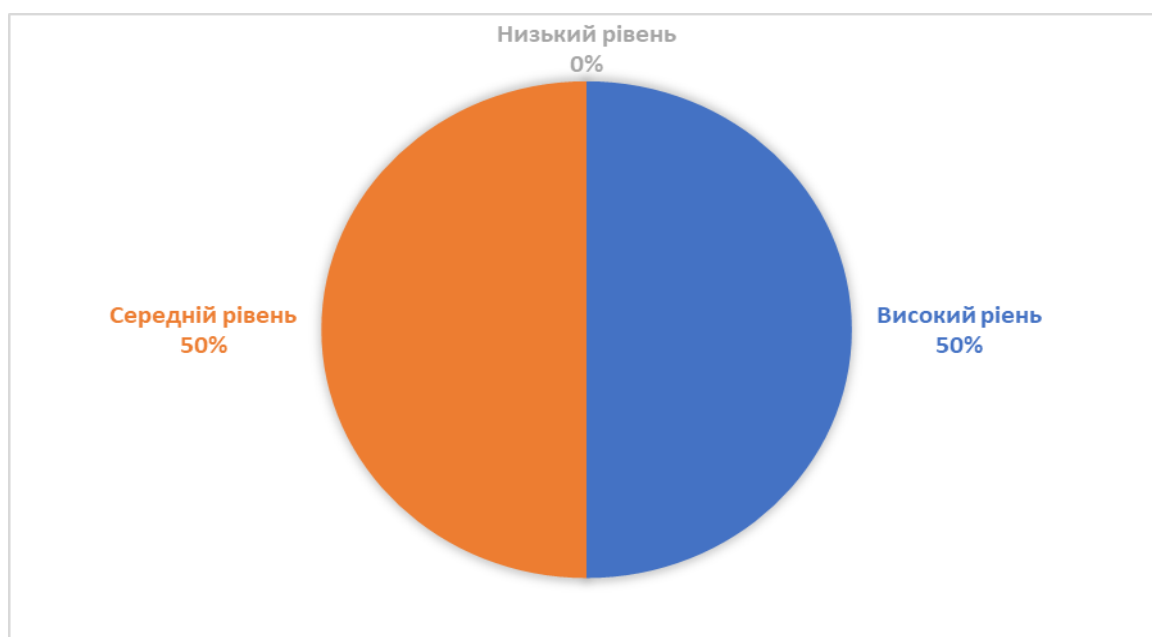
Малюнок 3.5. Результати дослідження сенсорно-пізнавальної компетенції 1-ої міні-групи дошкільнят (слухової чутливості)

2. Результати дослідження другої міні-групи (10 дошкільнят), з якими була проведена програма формування сенсорно-пізнавальної компетентності засобом музично-дидактичних ігор.

П'ятеро дітей з десяти (50%) проявили високий рівень слухової чутливості. Вони успішно розрізняли різні звуки, виявляли ритмічні елементи та ефективно виконували завдання на слухання та розуміння інструкцій.

П'ятеро дітей з десяти (50%) продемонстрували середній рівень слухової чутливості. Вони успішно справлялися з більшістю завдань, але мали деякі труднощі з розпізнаванням певних звуків чи ритмічних структур.

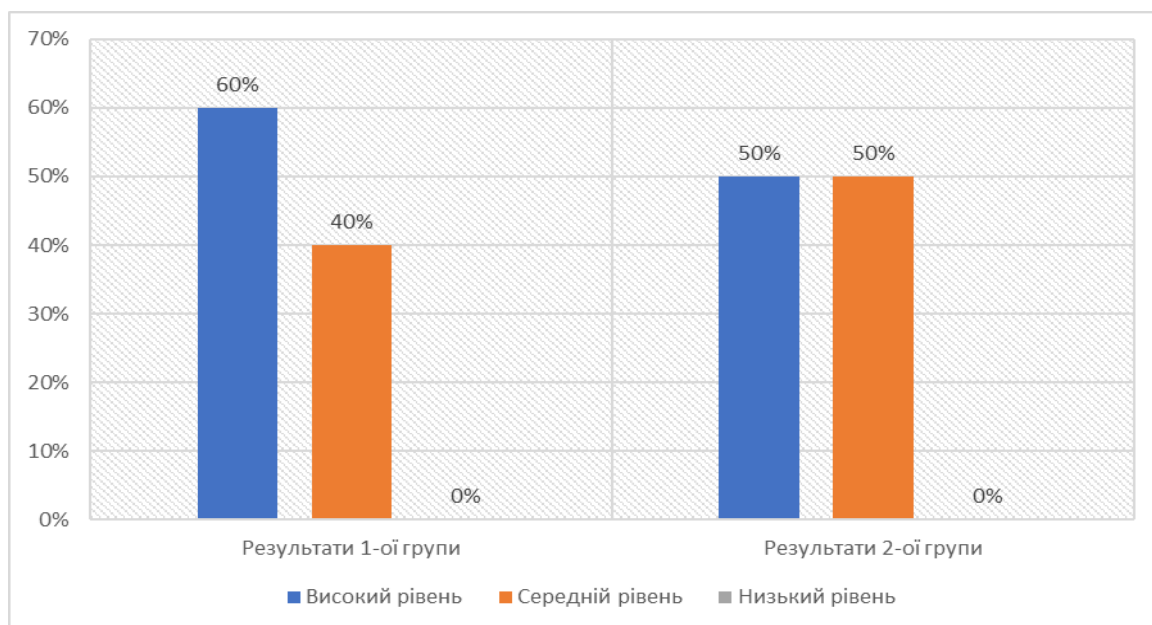
Низький рівень слухової чутливості не було виявлено. Цей факт показує, що програма, яка була проведена з даною групою дітей, також має позитивний ефект (мал. 3.6.).



Малюнок 3.6. Результати дослідження сенсорно-пізнавальної компетенції 2-ої міні-групи дошкільнят (слухової чутливості)

Наведемо нижче діаграму порівняльної ефективності результатів дослідно-експериментальної роботи дітей з якими були застосовані різні

програми формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини засобами музичної діяльності (див. мал. 3.7.).



Малюнок 3.7. Порівняльна ефективність результатів дослідження сенсорно-пізнавальної компетенції (слухової чутливості) 1-ої та 2-ої міні-групи дошкільнят

Таким чином, проведення з дошкільнятами програми з музично-дидактичними іграми та програми з музично-ритмічної творчості виявили позитивний вплив на їхній розвиток, зокрема :

1. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності: діти розвивають здатність розрізняти різні звуки та відчувати ритм; сприяє розвитку тактильного сприйняття через використання різних музичних інструментів.

2. Покращення рухових навичок: музично-ритмічні ігри та музично-ритмічна творчість сприяють координації рухів та розвитку моторики.

3. Розвиток мовлення: використання римованих текстів та співзвучних слів сприяє розвитку мовлення та лексичних навичок.

4. Сприяння творчості: задачі, що передбачають створення музичних творів, розвивають творчість та уяву.

5. Спільна взаємодія та соціальний розвиток: групові музичні активності сприяють взаємодії між дітьми та розвитку соціальних навичок.

6. Підвищення інтересу до навчання: ігровий та творчий підхід до навчання за допомогою музики робить процес цікавим та привабливим для дітей.

7. Психоемоційний розвиток: музика має позитивний вплив на емоційний стан дітей, сприяючи їхньому психоемоційному розвитку.

8. Залучення батьків: спільна участь батьків у музичних іграх та творчості створює позитивний зв'язок між батьками та дітьми, сприяючи родинній взаємодії.

Подібні програми не лише надають дітям розвагу, але і є ефективним інструментом для розвитку різних аспектів їхньої особистості, покращуючи як фізичне, так і психологічне благополуччя.

Висновки до розділу 3

З метою вивчення стану сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного була організована система експериментальної роботи з визначення та формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Система експериментальної роботи склалася з трьох етапів її проведення: констатувальний, формувальний і контрольний.

Розроблена та проведена методика «Дослідження розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності в дітей дошкільного віку».

За результатами відповідей на завдання методики виявлено що деякі діти виявили високий рівень сенсорно-пізнавальної компетентності. Вони ефективно справлялися з завданнями та демонстрували велику сенсорну досвідченість. Також більшість дітей мали середній рівень сенсорно-пізнавальної компетентності. Деякі діти виявили низький рівень сенсорно-

пізнавальної компетентності. Вони потребують додаткової уваги та практики для розвитку цих навичок.

З метою корегування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей, які мали низький та середній рівень, групу з 20 осіб дошкільнят було розділено на 2 міні-групи. З першою групою дітей на формувальному етапі роботи була проведена програма музично-ритмічної творчості для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності, яка включала такі напрями роботи: знайомство зі звуками, музичні ігри, рухливі активності, творчі завдання, групові проєкти.

З другою групою дітей на формувальному етапі роботи була проведена програма з формування сенсорно-пізнавальної компетентності засобом музично-дидактичних ігор за такими напрямками: знайомство із звуками, ритм та рухи, ігри зі звуками і словами, творчість та виразність, підсумковий концерт.

Проведені програми з музично-дидактичними іграми та програми з музично-ритмічної творчості виявили позитивний вплив на розвиток дошкільнят з різних аспектів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за темою нашого дослідження можемо навести наступні узагальнення:

1. Уточнено зміст понять «сенсорне виховання», «пізнавальний розвиток», «сенсорно-пізнавальна компетентність» на основі аналізу сучасних психолого-педагогічних досліджень та ключових положень Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція).

Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення відчуттів та сприйняття.

Пізнавальний розвиток – це сукупність кількісних і якісних змін, які відбуваються в пізнавальних психічних процесах, у зв'язку з віком, під впливом середовища і власного досвіду дитини. Ядром пізнавального розвитку є розвиток розумових здібностей.

Сенсорно-пізнавальна компетенція дошкільника передбачає наявність пізнавальної активності та мотивації, спостережливості, винахідливості у довкіллі, сформованих сенсорних еталонів (колір, форма, величина), уміння орієнтуватися у часі і просторі; володіння прийомами узагальнення, класифікації, порівняння і зіставлення.

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» оновленого Базового компоненту дошкільної освіти включає засвоєння таких видів компетентностей: предметно-практична, технологічна компетентність – це здатність дитини дошкільного віку практично реалізувати свої творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів тощо; сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність – це здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності.

2. Конкретизовано роль музичної діяльності як засобу формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини в сучасному закладі дошкільної освіти.

Музична діяльність безпосередньо і сильно впливає на формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку вже в перші роки життя, займає велике місце в музичному вихованні і в загальному культурному розвитку дошкільнят.

Знайомлячи дитину з творами яскравого емоційного забарвлення, її спонукають до співпереживання, до роздумів про почуте. Прислухаючись до музичної мови, дитина здатна вловити зв'язок між емоційно-образним змістом твору і виразно образотворчими засобами, ознайомлення з якими їй доступно.

3. Розроблено методичну систему формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності.

З метою вивчення стану сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку була організована система експериментальної роботи з визначення та формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності. Система експериментальної роботи склалася з трьох етапів її проведення: констатувальний, формувальний і контрольний. Розроблена та проведена методика «Дослідження розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності в дітей дошкільного віку».

4. Експериментально перевірено запропоновану методичну систему.

Розроблена та апробована методична система з музично-ритмічної творчості для розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності та з формування сенсорно-пізнавальної компетентності засобом музично-дидактичних ігор виявила позитивний вплив на розвиток дошкільнят з різних аспектів.

Отже, мета нашого дослідження досягнута, а завдання – успішно виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) Нова редакція. 2021.
URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
3. Безсонова О. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 7. С. 4-6.
4. Белікова О. А. Професійна компетентність вихователя у музичному вихованні дошкільників. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 155. С. 76-79.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_155_17
5. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р., Руханська Л. С., Самсін В. Р. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.
6. Бойко В. П. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами музично-ритмічної діяльності : кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня магістр : спец. 012 Дошк. освіта / В. П. Бойко ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. теорії, технологій і методик дошк. освіти. Харків, 2022. 67 с.
7. Будченко, Ю. О. Розвиток музично-рухової активності у дітей дошкільного віку: *кваліфікаційна робота (проект) на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»* / Ю. О. Будченко ; наук. керівник к.мистецтвознав., доц. А. О. Чехуніна ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т культури і мистецтв, Кафедра музичного мистецтва. Херсон : ХДУ, 2021. 49 с.

8. Ван Юаньсінь. Музично-ритмічне навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. *Сучасна мистецька освіта: матеріали III Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 60-62.

9. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. Харків: Мадрид, 2015. 220 с.

10. Волчак Т. Я., Жаворонкова І. С. Мультисенсорний підхід до організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації : збірник наукових і навчально-методичних праць*. Вип. 10 / за заг. ред. О. В. Ковшар, К. Є. Суятинової. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 439 с. С. 62-68.

11. Голяченко Галина. Організація сенсорних осередків для дітей раннього віку на території закладу дошкільної освіти. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. / за заг. ред.: О.О.Максимової, М.А.Федорової*. Житомир: ФОП Левковець, 2022. Ч.2. 188 с. С. 25-29.

12. Горшкальова Т.М. Формування музичної, художньо – естетичної компетентності у дітей дошкільного віку. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 648 с. С. 517-522

13. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: монографія. Одеса, 2018. 239 с.

14. Гумінська О., Помін М. Музично-дидактичні ігри як засіб мистецького розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, 20 травня 2020 року*. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2020. 346 с. С. 83-85.

15. Денисенко Т. А. Сенсорно-пізнавальна активність дітей раннього віку як передумова розвитку обдарованої дитини. *Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 26-30 вересня 2013 р.* Київ: Інститут обдарованої дитини, 2013. 486 с. С. 244-250.

16. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2009. 304 с.

17. Дінчева Х. Практична робота вихователя з розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку у процесі музично-ритмічної творчості. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента».* Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2023. 364 с. С. 49-51.

18. Дінчева Х. Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку: характеристика, методи та підходи, етапи реалізації. *International Science Conference «Current Methods of Improving Outdated Technologies and Methods».* Spain. 2023. 473 с. С. 301-311.

19. Дінчева Х. Теоретичні основи проблеми формування сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку засобами музичної діяльності. *Матеріали III Міжвузівської науково-практичної конференції «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від культурних традицій до педагогічних інновацій» (15 березня 2023 р.).* Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2023. 102 с. С. 36-39.

20. Дмитрієва В. Методика раннього розвитку: навч.-метод. посіб. Марія Монтессорі. Від 6 місяців до 6 років; перекладач Анастасія Сіненко. Київ: Форс Україна, 2019. 224 с.

21. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць за заг. редакцією Г.В. Беленької, В.І. Бондар, І.М. Шоробури. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020р., 496 с.

22. Загородня Л. Дитина в природному довіллі : впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання.* 2021. № 6. С. 3-9.

23. Камінська О., Закревська А. Розуміти дитину та її відчуття. Проблема розвитку сенсорної інтеграції в дошкільному віці. *Дошкільне виховання*. 2021. №7. С. 11-12.

24. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку: навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку, студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та батьків. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2019. 160 с.

25. Кривоніс М. Л. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік. Харків: Видавництво «Ранок», 2021. 192 с.

26. Кривошея Н.Б. Педагогічні умови розвитку творчих музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 425–429.

27. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільне виховання*, 2006. № 11. С. 3-6.

28. Лобода С. Сенсорні дидактичні ігри. *Дошкільне виховання*. 2007. № 10. С. 28-29.

29. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. *Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. 2-е вид., доп.* Харків: «ОВС», 2000. 164с.

30. Максименко В. П. Дидактика: курс лекцій: Навч. посіб. Хмельницький: ХмЦНП, 2013. 222 с.

31. Мамонтова Я. О. Музика як засіб розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку.
URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/702ecb23-20a7-48c2-9d0d-4c0ff5aa397c/content#page=56>

32. Матвієнко С. І. Музично-ритмічна діяльність як засіб розвитку творчості у старших дошкільників.
URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1198/1/%9C%D1%83%D096.pdf>

33. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей VIII Міжнародної наукової конференції, 10-11 вересня 2015 року. Київ, 2015.

URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1604/1/Saenkotezi%202015.pdf>

34. Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: *автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова*. Київ. 2001. 41 с.

35. Нечай С. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод. посіб. Київ: Світич, 2015. 144 с.

36. Носко Ю. М., Куртова Г. Ю., Давидова Н. А. Удосконалення сенсорного виховання дітей дошкільного віку. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 16 (172) / *Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко*. Чернігів : НУЧК, 2022. С. 179-183. (Серія: Педагогічні науки)

37. Олексюк О.М., Бондаренко Л.А. Методика викладання музичних дисциплін у вищій школі: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 112 с.

38. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» : витяг із Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 9-10.

39. Пивоваренко М. С. Формування творчої особистості дошкільника засобами музично-ритмічної гімнастики. URL: <http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1642/1/Pyvov-tz2.pdf>

40. Половіна О. Дитина у світі мистецтва : впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3-8

41. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток психомоторики та сенсорних процесів» (психосоціальний розвиток) для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю / Жук Т.Я., Трикоз С. В. URL: <http://surl.li/ebphm>.

42. Садова Т. А., Рудакова А. О. Формування пізнавальної активності дошкільників як психолого-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2017. №10.1 (50.1). С. 49–51.

43. Свйонтик О. Сенсорне виховання як основа розумового розвитку дітей дошкільного віку. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/228338/227457>

44. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3–4 роки. Упоряд. М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій, В. М. Ачкасова. Харків: Видавництво «Ранок», 2012. 240 с.

45. Синяк І.М. У світі музичних ігор. Харків: Видавництво «Ранок», 2017. 144 с.

46. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / упор. С. І. Матвієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

47. Ткачук Т. А. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 23 с.

48. Чепурний Г.А. Як навчитися легко вчитися Книга І. Асоціативний зв'язок, цифри та творче мислення. Навчально-методичний посібник. Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2006. 80 с.

49. Чернявська М. В. Підготовка майбутніх вихователів ЗДО до здійснення музично-ритмічного виховання дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/81/57.pdf>

50. Шевчук А. Мистецька освіта дітей : традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 20-23.

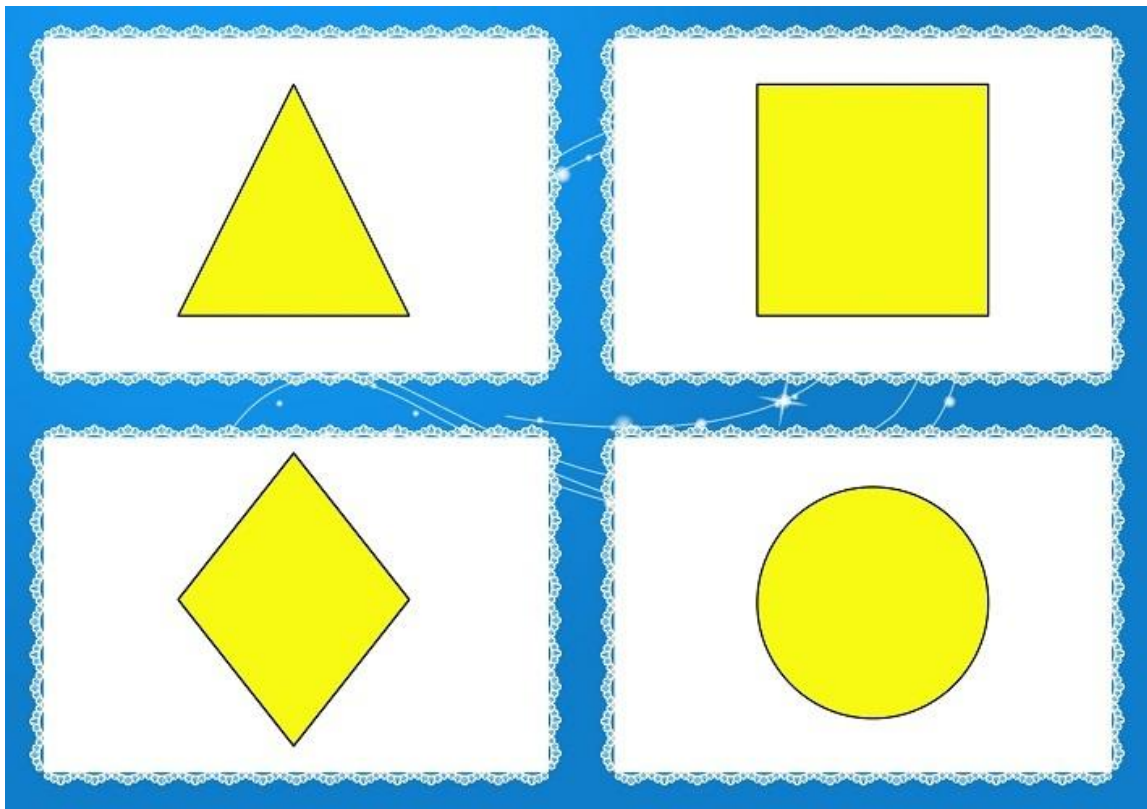
51. Ярошенко І. Особливості підготовки вчителів до музично-творчої діяльності дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. URL: https://pi.ioid.gov.ua/images/pdf/2020_1/3.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А



Блок І. Завдання 1. Розпізнавання кольорів



Блок І. Завдання 2. Визначення форм



Блок I. Завдання 5. Пошук різниць



Блок I. Завдання 6. Подружжя об'єктів

Допоможіть
ведведику
знайти свою
маму

